

กรมวิชาการ กระทรวงธรรมการ

แบบเรียนภาษาไทย

หนังสืออ่านก่อนนิพนธ์

คำกลอน สังขทอง ตอนตีคี่

พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒

สำหรับชั้นประถมปีที่ ๔

พิมพ์ครั้งที่ ๕๐,๐๐๐ ฉบับ

พ.ศ. ๒๔๘๔

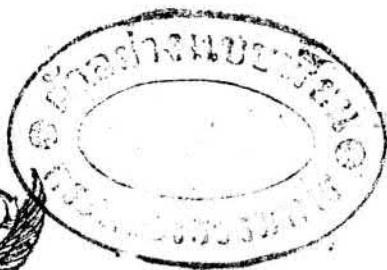
ปกกระดาษราคาเล่มละ ๒ สตางค์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ พระนคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

บ
๑
๘๙๕.๓๑๑

กรมวิชาการ กระทรวงธรรมการ

แบบเรียนภาษาไทย

หนังสืออ่านกวีนิพนธ์

คำกลอน สังข์ทอง ตอนตีคัล

พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒

สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

พิมพ์ครั้งที่ ๕๔๖
พิมพ์ครั้งแรก ๕๐,๐๐๐ ฉบับ

พ.ศ. ๒๔๘๔

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๒ สตางค์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ พระนคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

พิมพ์ครั้งที่หก	๕๐๐๐๐ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๓๒
พิมพ์ครั้งที่เจ็ด	๕๐๐๐๐ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐
พิมพ์ครั้งที่แปด	๕๐๐๐๐ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐
พิมพ์ครั้งที่เก้า	๕๐๐๐๐ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๑
พิมพ์ครั้งที่สิบ	๑๐๐๐๐๐ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๑ (แก้ไขเพิ่มเติม)
พิมพ์ครั้งที่สิบเอ็ด	๕๐๐๐๐ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๓
พิมพ์ครั้งที่สิบสอง	๕๐๐๐๐ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๔

คำนำ

(ตั้งแต่พิมพ์ครั้งแรก)

หนังสือฉบับนี้ เป็นหนังสือที่กรมศึกษาธิการได้จัดพิมพ์ขึ้น เพื่อให้เป็นหนังสืออ่านประกอบประโยชน์แก่การศึกษาทางหนังสือ มีหลายเรื่องในพวกเดียวกันจัดเป็นสำหรับหนังสือชื่อว่า “หนังสืออ่านกวีนิพนธ์” เพราะเป็นหนังสือที่ท่านจินตกวีแต่เก่าก่อนได้ร้อยกรองไว้ด้วยถ้อยคำอันไพเราะ ได้เลือกที่โวหารและวิธีประพันธ์แปลก ๆ กัดตัดตอนมาพิมพ์ขึ้นเฉพาะเป็นเล่มเล็ก ๆ เพื่อให้เบาราคาแก่นักเรียนที่จะซื้หาไปเล่าเรียน และได้ตั้งใจตรวจอักษรและวรรคตอนโดยกวดขัน อาจารย์จะใช้สำหรับให้นักเรียนหัดอ่านก็ได้ ให้เรียนศัพท์ก็ได้ บอกให้เขียนหรือเลือกใช้เป็นแบบฝึกหัดไวยากรณ์ ฝึกหัดการย่อความ เรียงความในการแต่งหนังสือก็ได้ ทั้งจะได้เป็นเครื่องบำรุงความรู้ให้เจริญกว้างขวาง คือเมื่อมีหนังสืออ่านหนังสือเรียนมากอย่าง นักเรียนก็จำต้องได้เห็นมากได้ขึ้นมากไปตั้งแต่เวลาเล่าเรียน แต่ให้ผู้ใช้ถือเอาเป็นแบบเรียนแต่เฉพาะฉบับที่กรมศึกษาธิการได้จัดพิมพ์ขึ้น เพราะเจ้าพนักงานต้องตรวจแก้ไขพิมพ์

๒

เสมอทุก ๆ คราวที่จะสั่งให้พิมพ์ ซึ่งจะยอมให้เป็นฉบับ
สำหรับเล่าเรียน ห้ามมิให้นักเรียนทั้งหลายใช้หนังสือเรื่อง
เดียวกัน ซึ่งไม่ได้พิมพ์ด้วยคำสั่งของกรมศึกษาธิการ อัน
กรมศึกษาธิการไม่ได้รับรองว่าถูกต้องนั้นเป็นฉบับเรียนเป็น
อันตราย.

กรมศึกษาธิการ

วันที่ ๑ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑

วิสุทธสุริยศักดิ์

อธิบดี

ค่านำพิมพ์ครั้งที่ ๑๐

การพิมพ์ครั้งนี้ ได้ถือเอาฉบับของหอพระสมุดวชิรญาณ
เป็นต้นฉบับสอบทาน ฉะนั้นหนังสือที่พิมพ์คราวนี้ จึงมี
ถ้อยคำผิดแปลกไปจากฉบับที่พิมพ์แต่คราวก่อน ๆ อยู่บ้าง.
นอกจากนี้ได้ย่อเรื่องข้างต้นพอให้นักเรียนทราบข้อความคิด
ค่อกับตอนที่เรียน และได้แปลคำยากไว้ให้ด้วย.

กองวิชาการ กรมศึกษาธิการ

๕ ตุลาคม ๒๔๔๑

ก

คำอธิบาย

เรื่องสังข์ทองนี้ ได้มีผู้แต่งเป็นคำกลอน ตั้งแต่
กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวง อาศัยเค้าจากหนังสือชื่อ
“ปัญญาสชาดก” ตอน “สุวรรณสังฆชาดก” ซึ่งพระภิกษุ
ชาวเชียงใหม่เรียบเรียงขึ้นไว้เป็นภาษาบาลี ในราว พ.ศ.
๒๐๐๐ ถึง ๒๒๐๐ คำกลอนสังข์ทองกรุงศรีอยุธยา
แต่งเป็นหนังสือสำหรับอ่าน จึงเลือกเล่นละครได้เป็น
บางตอนเท่านั้น

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาล
ที่ ๒) ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องสังข์ทองใหม่
จับตั้งแต่พระสังข์หนีนางยักษ์พ้นสุรรัตเป็นต้นไป จนถึง
ท้าวขสุมลไปรับนางจันทร์เทวี และ พระสังข์กลับบ้านเมือง
เพื่อให้มีเรื่องที่จะเล่นละครได้มากขึ้น เพราะแต่ก่อน
เคยมีแต่เรื่องรวมเกียรติ อุณรุท และอิเหนา เท่านั้น.

๗
๕ ๕
เนื้อเรื่องตอนต้น

* พระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งชื่อท้าวยศวิมล มีมเหสีชื่อว่าจันทร์เทวี และมีสนมชื่อจันทาเทวี นางจันทาอยากได้เป็นใหญ่แต่ผู้เดียว ฉะนั้นเมื่อถึงคราวเหมาะที่มเหสีและนางมีครรภ์จนพร้อมกัน นางจึงลอบเอาเงินทองไปให้ขุนโหร ก่อหมอดูของพระเจ้าแผ่นดินให้คอยหาเหตุใส่ร้ายนางจันทร์เทวี

ต่อมานางจันทร์เทวีคลอดลูกเป็นหอยสังข์ ขุนโหรเกลี้ย บอก พระเจ้าแผ่นดินว่า เป็น กาลกรรณ แก่ บ้านเมือง ท้าวยศวิมลเกรงภัยมาก จึงจำใจขับไล่ นางจันทร์เทวีออกจากบ้านเมืองไป นางพาหอยสังข์ไปอาศัยอยู่กับตายายที่ในป่า ช่วยเขาทำไร่ เมื่อเติบในหอยสังข์ค่อยเติบโตขึ้น ได้เห็นแม่ตักทุกข์ยาก ก็มีความสงสาร เวลาแม่ไปทำไร่ ก็ออกมาหุงอาหารไว้ให้ เมื่อแม่จะกลับจึงเข้าซ่อนตัวในหอยสังข์ แม่มีความแปลกใจ รุ่งขึ้นจึงทำเป็นทีว่าออกไปไร่ แต่แล้วก็วกไปแอบคอยดูอยู่ พอเด็กออกมาจากหอยสังข์แล้ว นางก็วิ่งไปทูลหอยสังข์แตกเพื่อไม่ให้เข้าไปอยู่ในหอยสังข์อีก

---

* ความในระหว่างดอกจันทร์ (หน้า ๗-๑) เก็บเค้าจาก 'นิทานเรื่องสังข์ทอง ตอนก่อนบวช' ของหอพระสมุด

ส่วนนางจันทาตลอดลูกเป็นหญิงชื่อนางจันทิ เห็น
ท้าวขวิมลยังไม่ยกย่องให้เป็นใหญ่ จึงทำเสน่ห์ให้ท้าว
ขวิมลหลง แล้วทูลใส่ร้ายว่า ได้ทราบนางจันทร์เทวี
ไปอยู่กับดาบยาในป่า เกิดลูกชายอีกคนหนึ่ง อ้างว่าเป็น
บุตรของพระองค์ ถ้าปล่อยไว้นานไปจะแย่งราชสมบัติ
ท้าวขวิมลหลงเชื่อ ให้พวกทหารไปจับพระสังข์มาฆ่า แต่
จะฆ่าด้วยวิธีใด ๆ พระสังข์ก็ไม่ตาย เพราะพระสังข์มีบุญ
มาก ท้าวขวิมลจึงสั่งให้เอาไปถ่วงน้ำเสีย บังเอิญพระยา
นาคซึ่งเป็นใหญ่ในเมืองบาดาลไปพบเข้าทันที่ จึงนำไป
เลี้ยงเป็นลูก ครั้นมาได้คิดว่ามนุษย์กับนาคอยู่ด้วยกันไม่ได้
นาน จึงจัดการส่งพระสังข์ไปอยู่กับนางยักษ์ชื่อพันธุรัต
ภรรยาของเพื่อนซึ่งตายไปแล้ว นางพันธุรัตก็ยินดี แต่
นางเกรงว่าถ้าพระสังข์เห็นยักษ์ จะกลัว นางกับบริวารจึง
แปลงตัวเป็นมนุษย์ไปรับพระสังข์มาเลี้ยงไว้เป็นลูก จน
พระสังข์อายุได้ ๑๕ ปี

วิสัยของยักษ์ย่อมไปเที่ยวจับมนุษย์และสัตว์กินเป็น
อาหาร ฉะนั้นเมื่อนางพันธุรัตจะไปหาอาหาร ก็บอก
พระสังข์ว่าจะไปเที่ยว และคอยปัดมือให้พระสังข์รู้เวลาไป

เวลากลับที่แน่นอน นางเคยกำชับพระสวามีอยู่เนือง ๆ มิให้ไปในที่บางแห่งซึ่งอยู่ในสำนักนั้นเอง เป็นเหตุให้พระสวามีสงสัย แล้วแอบเข้าไปยังที่หวงห้ามจนได้ ไปพบบ่อน้ำวิเศษซึ่งอาจใช้ชุบตัวให้เป็นเงินเป็นทองอย่างละม่อม พบเครื่องแต่งตัวเป็นเงาะป่า ตะบอง และเกือก ซึ่งเมื่อลองเอามาแต่งตัวและใช้ดูก็รู้ว่าเป็นของวิเศษ นอกจากนั้นยังได้พบกองกระดูกและซากศพที่นางยักษ์เหลือทิ้งไว้เกลื่อน ก็แน่ใจว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ ทำให้พระสวามีคิดถึงแม่มาขึ้น จึงคิดจะหนี

วันหนึ่ง นางพันธุรัตไม่อยู่ พระสวามีขอให้พวกพี่เลี้ยงพากันหลับหมดแล้ว ก็ลอบไปชุบตัวเป็นทอง สวมรูปเงาะและเกือก แล้วถือตะบองของวิเศษเหาะไป เมื่อนางพันธุรัตกลับ ไม่เห็นพระสวามีก็เที่ยวค้นหา ยิ่งเมื่อปรากฏว่าของวิเศษหายไปด้วย นางก็รู้ว่าพระสวามีหนีไปแล้ว จึงพาบริวารออกติดตามไปจนทันเข้า เวลานั้นพระสวามีอยู่บนยอดภูเขา นางยักษ์อยู่ที่ตีนเขา พระสวามีตั้งใจระลึกลึกถึงคุณของแม่ให้ช่วยคุ้มครอง อย่าให้ยักษ์ขึ้นไปจับตัวได้ ก็บังเกิดผลสมความต้องการ นางยักษ์ขึ้นไปบนยอดเขาไม่ได้

ได้แต่ร้องให้อัศวอนให้พระสังข์ลงมา จนตัวเองอกแตก
ตาย ก่อนตายนางได้เขียนมนตร์สำหรับเรียกเนื้อเรียกปลา
ไว้ที่แผ่นหินเพื่อให้พระสังข์

เมื่อนางพ้นทุกข์ตายแล้ว พระสังข์จึงลงไปเคารพศพ
แล้วสั่งไพร่พลยกศพให้นำศพไปรักษาไว้ พระสังข์ท่องบ่น
เวทมนตร์ซึ่งนางพ้นทุกข์เขียนไว้จนจำได้ แล้วก็แต่งเครื่อง
เงาะออกท่องเที่ยวไปจนถึงเมืองสามล

ขณะนั้นท้าวสามลคิดว่าพระองค์ชรามาก มีแต่ธิดา
ไม่มีบุตรที่จะสืบราชสมบัติ จึงปรึกษานางมณฑาผู้เป็นแม่เหล็ก
ดกจงจัดการให้ธิดาเลือกคู่ แล้วจะได้สังเกตดูว่าเขยคนใด
สมควรครองราชสมบัติแทน จะได้มอบราชสมบัติให้ นาง
ทั้งหกผู้พี่เลือกได้เชื้อสายพระเจ้าแผ่นดินเป็นสามี ส่วนนาง
รจนาน้องเล็กเลือกได้เจ้าเงาะ ท้าวสามลกรวณางรจนา
จึงขับไล่ให้นางไปอยู่กับเจ้าเงาะที่ปลายนา หากินตามลำพัง
นางได้รับทุกข์มาก แม้กระนั้นแล้ว ท้าวสามลก็ยังคอยหา
เหตุจะฆ่าเจ้าเงาะ ได้ทำอุบายใช้ให้ไปหาปลาคราวหนึ่ง หา
เนื้อคราวหนึ่ง แข่งกับหกเขย ถ้าใครหาไม่ได้ตามกำหนดจะ
ถูกฆ่า เจ้าเงาะหาได้ตามที่พ่อตาสั่ง หกเขยหาไม่ได้เลย
ต้องไปอ้อนวอนขอจากเจ้าเงาะ ซึ่งในเวลานั้นอยู่กลางป่า

ท่อมมนตรีเรียกปลาเรียกเนื้อมารวมไว้ แล้วถอดรูปเงา
ออกเป็นพระสังข์ พวกหกเขยคิดว่าพระสังข์เป็นเทวดา ขอม
ให้เทวดาตัดปลายจุมูกและใบหูเพื่อแลกกับปลาและเนื้อ.

เนื้อเรื่องในตอนถัดไป

พระอินทร์ทราบว่านางรจนาได้รับทุกข์ยากเช่นนั้น ถ้า
ไม่ช่วยแก้ไขจะถึงตาย จึงคิดอุบายที่จะช่วยเหลือ ได้ยก
กองทัพเทวดาซึ่งจำแลงกายเป็นมนุษย์แล้ว ลงมาล้อมเมือง
สามล และทำท้าวสามลตีคดีพะนันเอาบ้านเมือง ท้าวสามล
จัดให้หกเขยออกไปแข่งขัน หกเขยก็แพ้ แต่พระอินทร์
ขอมให้แก้ตัวอีกครั้งหนึ่ง ทั้งได้เตือนให้ท้าวสามลนึกถึง
เจ้าเงาะด้วย ท้าวสามลสิ้นความคิดอยู่แล้ว เมื่อนึกถึง
เจ้าเงาะขึ้นได้ ก็ชวนนางมณฑาออกไปอ้อนวอนให้เจ้าเงาะ
เข้าแข่งขันตีคดี เจ้าเงาะเสียอ้อนวอนนางรจนาไม่ได้ ก็
รับคำ พระอินทร์ให้พระวิศวกรรมนำเครื่องทรงมามอบให้
เจ้าเงาะแต่งออกไปตีคดี เจ้าเงาะจึงถอดรูปออกเป็นพระ
สังข์ทอง แล้วแต่งตัวออกไปตีคดีกับพระอินทร์ ในที่สุด
พระอินทร์ทำเป็นแพ้ ยกทัพกลับไป ท้าวสามลก็มอบให้
พระสังข์ปกครองบ้านเมืองแทน.

สังข์ทอง ตอนทีคลี

มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวสหสสนันต์ระดับตริงศา ทิพย์
อาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา กระต้างคั่งศิลาประหลาดใจ จะ
มีเหตุมันแม่นในแดนดิน อมรินทร์เร่งคิดสงสัย จึงสอด
ส่องทิพย์เนตรดูเหตุภัย ก็แจ้งใจในนางรจนา แม้นมิไปช่วย
จะม้วยมอด ด้วยสังข์ทองไม่ถอรูปเงาะป่า จำจะยกพล
พลเทวาลงไปล้อมพาราสามลไว้ ชวนเจ้าธานีคีลีพะนัน
นำหน้มนจะสู้ใครได้ จะขู่ให้นั่งกตกลใจ ออกไปหาบุตร
สุดท้อง พระสังข์ครั้งนี้จะถอดเงาะ งามเหมาะไม่มีเสมอ
สอง พ่อตาจะได้เห็นเป็นรูปทอง ทั้งทำนองเพลงคีลี
ค้อยุทธ์

คิดพลางทางมีพจนารถ สั่งมาดลืเทพบุตร จงเตรียม
พลเทวาลืออาวุธ นิรมิตเหมือนมณุษย์ชาวพารา ทั้งหน้าหลัง
ตั้งตามกระบวนทัพ ให้เสร็จสรรพปีกซ้ายปีกขวา เราจะยก
พลไกรไคลคลา ไปล้อมพาราท้าวสามล

บัดนี้ มาดลืกราบงามสามหน รีบออกมานอก
โพยชนด์ เตรียมพลเทวัญมิทันนาน

เมื่อนั้น อมรินทร์อินทร์องค์สรงสนาน สอดใส่
เครื่องทรงอลงการ เนาวรัตน์ชัชวาลวาวแว แล้วลีลามา
ทรงเวษยันต์ ขกทัพเทวัญเป็นถ้องแถว เดินโดยอากาศ
คลาดแคล้ว รีบขับรถแก้วลงมาพลัน

ครั้นถึงพาราสามล ขับพลเข้าล้อมเขตต์ชั้นที่ ตั้ง
ค่ายรายรอบเรียงรัน บักรงสำคัญทุกหมวดกอง แล้วยิงปืน
มณฑกนกสับ ปล่อยดับคิงคังคังก้อง บ้างทำสังหนาทฆาต
ฆ้องกลอง ให้อำนาจให้เกรงกลัว

บัดนั้น ชาวเมืองทั้งสิ้นได้ยินทั่ว ดันตระหนกตกใจ
จวนตัว จะยกย้ายครอบครัวก็ไม่ทัน ต่างคนลนลานทุกบ้าน
ช่อง เสือกสลดขนของเขย่นกัน หอบที่นอนหมอนฟูก
ผูกพัน ตามกันว่าจะไปข้างไหนดี บ้างอุ้มบุตรอุ้มเมียมา
โหว่วอนพ่อตาให้พาหนี ลูกหลานรูงรั้งครั้นนี้ มีรู้ที่จะแอบ
แฝงอยู่แห่งไร บ้างปีนขึ้นแข่งฝาหลังคาเรือน สำคัญพื้น
เพื่อนว่าไฟไหม้ ขนเอาข้าวของลงกองไว้ ร้องให้เรียกหา
กันอึงอล พวกผู้หญิงสาวแก่แม่กำ ตกใจคิดว่าชะโมยปล้น
เบียดข้าวเททิ้งแล้ววิ่งวน แน่นถนนปนไปกับผู้ชาย

พวกพระยาพระหลวงทั้งปวงนั้น ต่างตระหนกอกสั่น
ขวัญหาย ไม่รู้เหตุผลต้นปลาย ชวนกันผันผายเข้าวังใน
ครั้นถึงศาลาหน้าประตู พอเพลเข้าตรู่ประเจี๊ยะ ร้อง
เรียกเต้าแก่ออกแซ่ไป เร่งให้ปลุกบรรทมบังคมตุล

เมื่อนั้น ท้าวสามลราชนเรศร หลับอยู่ไม่รู้เค้ามูล
แว่วเสียงสนมทูลกตักใจ ผวาตื่นฟื้นตัวยังมัวเมีย จ้วเจียโงก
หงับหลับไปใหม่ นางมณฑาทันก่อนนอนไว หลงไหล
ทะลึ่งถูกปลุกสามี่ ท้าวสามลละเมอเพื่อฟ้า คิดว่าผีอำทำอุ้อ
ลุกขึ้นแก้ผ้าขึ้นสันที่ เห็นจะดีหรือร้ายช่วยท่ายคุ นาง
มณฑาว่าไฮ้อะไรนั้น ยังจะมาแก้ผ้ากันอยู่ เสียงคนอึงมีที่
ประตู เป็นอย่างไรไม่รู้เลยพ้อคุณ ท้าวสามลหวาดหวั่นพรั่น
พระทัย เหลียวมามองว่าได้ตาบุญปุ่น งกเงินเดินด่วนชวนชวน
เมียรุนหลังส่งตรงออกมา เปิดพระเกลดแลเห็นเสนี อึงมี
คึกคักหนักหนา ร้องถามลงไปมิได้ซ้ำ อ้ายเงาะมันเข้ามา
หรือว่าไร

บัดนั้น เสนาข้าแผ่นดินใหญ่ ได้ยินสุรเสียงท้าวไท
ต่างคลานเข้าไปตรงบัญชาฯ เพ็ดทูลถ้อยคำละล้าละลัก หาย

ใจหอบสักระยะย่น ไม่รู้ว่าใครมาล้อมนคร พระภุชรง
ทราบพระบาท

เมื่อนั้น ท้าวสามลตระหนกตกประหม่า ให้คิดคร้าม
ครั่นหวั่นวิญญาน เหลียวซ้ายแลขวาละล้าละลัง ความกลัว
ตัวสั่นงันก เพื่อพุกพุดจาเหมือนบ้าหลัง ค่อยกระซิบถาม
เมียเงี้ยวหุพัง เสียงอะไรดังตังตังเหมือนปืน เอ๊ะอยู่อยู่แล้วนะ
เส็น เห็นไฟจะมากมายหลายหมื่น นึกว่ากล้ำหาญพาน
ยังยืน จึงไม่ตื่นตระหนกตกใจ เสียดแต่แก่ชราหูตามัว ทั้งตัว
ก็เจ็บปวดป่วยไข้ ถ้าหนุ่มแน่นแมนเหมือนแต่ก่อนไซ้ จะ
เกรงกลัวอะไรกับไฟ เหวยหมุ่นมาดขำเข้าเฝ้า อย่างไรเล่า
เราจะสู้หรือจะหนี ภูเห็นเหลือกำลังแล้วครั้นนี้ สุดที่จะต้าน
ต่อให้తోแท้ ได้ยินคนข้างหลังกระทั้งไอ ตกใจจริง ๆ ออก
วิ่งแร้ ร้องเรียกเมียตัวสั่นว่านั่นแน่ เสียงแซ่ซ่ากลัวทั้งรั้ว
วัง ถูกเขยของกุ่มนอยู่ไหน จะให้ไปต่อสู้อยู่สักตั้ง ขัด
เขมรหม่นหม่นทำเก้ง ปากโป้งโง่งดังตังเส็น เร็วเร็วเร่ง
รัดจัดโยธา ขันพิทักษ์รักษาหน้าท นายมุลขุนหมื่นพนตัว
กินเบียดหวัดผ้าปมมากมาย เถนทให้ประจำของมืองกัน

ระวังตัวกลัวมันจะปืนปาย ประตู่ทั้งสี่ทิศให้ปิดตาย แล้วกลัว
ทราญกลัวกรวดเตรียมไว้

บัดนั้น เสนาข้าเผื่อน้อยใหญ่ บังคมลาพากันออกไป
เรียกหาบ่าวไพร่ขุนนาย พวกเหล่าชาวคลังชาวแสง เอาเสื่อ
แดงปิ่นผาออกมาจ่าย แล้วขับไพร่ให้ขึ้นเชิงเทินราย ตัว
นายถือดาบตรวจุ บ้างลากปืนใหญ่ขึ้นใส่ช่อง ถือขลุ่ยจูดจ้อง
เทศินห์ เร่งกันเล่นดาดลานประตู่ เป็นหมู่หมู่เย็บคยัดคยัดไป

เมื่อนั้น องค์ท้าวหมั่นวานเป็นใหญ่ สั่งพระวิศวกรรม
ทันใด จงแต่งสารถือไปในเมือง บอกพระยาสามลมาดคีล
พระนั้นเอาบริวารให้ถือเครื่อง แม่นแพ้วเราอย่าพักยกเขือง จะรีบ
เอาบ้านเมืองเสียบัดนี้

บัดนั้น พระวิศวกรรมเร่งศรี รับสั่งพระอินทร์ด้วย
ยินดี อัญชลีแล้วลามาพลัน

ครั้นถึงประตูพระนคร เห็นไม้กลอนมันคงลงเขื่อน
ชัน คนรักษาหน้าทั้นนั้น เทวัญร้องเรียกให้เปิดรับ

บัดนั้น ขุนหมื่นเฝ้าประตู่ผู้กำกับ จึงตอบว่าท่านมา
แต่กองทัพ จะเปิดรับไม่ได้อย่าเข้ามา

เมื่อนั้น พระวิสุกรรมเกล้าเกล้า ผาดแพลงสำแดง
ฤทธา เท้าถีบทวาราทะลายลง

เห็นพวกรักษาหน้าที่ วิ่งหนีเกลื่อนกลาดควาต่ง
เกลี้ยงทำสังหนาทอจอง เดินตรงเข้าพระโรงรจนา เห็นท้าว
สามลอบอยู่บนอาสน์ หมู่อำมาตย์เฝ้าแน่นหนา แกล้ง
กรายหัวข้าเฝ้าเข้ามา ยืนอยู่ตรงหน้าเจ้าธานี

เมื่อนั้น ท้าวสามลนลานจะวิ่งหนี นางมณฑาคร่ำมือ
ไว้ทันที ท้าวได้สมประดิกก็เล็ด

คิดได้ไพร่มาคนเดียว ถึงรบรบขับเคี่ยวพอดต่อสู้ จึง
ร้องเรียกเสน่อย่าหนีไป แล้วนั่งดูท่วงทีกริยา

เมื่อนั้น พระวิสุกรรมเกล้าเกล้า เสด็จเสด็จเกลี้ยงกล่าว
วาทา เหวยเหวยพระยาเจ้าธานี ขงกั้มเกล้าเคาะพอภิวาท
คอยสดับรับราชสารศรี นายเราให้มาว่าโดยดี แล้วคลี่ราช
สารออกอ่านไป

ในสารว่าองค์พระทรงเดช มงกุฎเกศกษัตริย์เป็น
ใหญ่ ยกทัพมาประชิดติดเวียงชัย มิใช่จะณรงค์สงคราม
ให้พระยาสามลคนดี มาตีกลั้พะนันในสนาม จะได้มี

เกียรติยศปรากฏนาม ให้พระราชมณเฑียรราชครุฑเป็นกลาง แม้น
เราแพ้แก่ท่านในการเล่น จะยอมเป็นเมืองขึ้นไม่ขัดขวาง
เราชนะจะรีบไม่ละวาง สาวสรวก้านนางเป็นของเรา
ในวันนั้นมียออกมาเล่นคลี จะเข้าตีกรุงไกรเอาไฟเผา ทำ
สามลแม่นรืออย่าดูเบา จะวอดวายดาบเปล่าทั้งเวียงชัย

ครั้นอ่านสิ้นสารจึงว่ากล่าว นี่แน่ท้าวสามลเป็นใหญ่
นั่งนิ่งก้มหน้าอยู่ว่าไร จะต่อสู้หรือไม่จึงบอกมา

เมื่อนั้น ท้าวสามลตัวสั้นพริ่นนักหนา ทำหน้าเซียว
เหลียวดูนางมณฑา หูตบ้องแบ้วเหมือนแมวคราว เรียกเมีย
ว่าช่วยพี่ด้วยชี สันตติศกประหม่าดาขาว ความกลัวตัวสั้น
อยู่ท้าวท้าว มั่นให้หนาวสะท้านรำคาญใจ แล้วคิดว่าหากเขย
ของเราจะตีคลีต้านต่อเห็นพอได้ ลูกขยับขยับมือร้อง
ตอบไป เราไม่ย่อท้อต่อไพร่ ท่านอย่าฮึกฮักไปนักเถย ออ
เขยทั้งหกมันไม่หนี จะแต่งให้ไปตีกันตีคลี ใครตีได้กันไม่
พริ่นพริ่ง ท่านจงกลับไปบอกนาย ผัดพอดตะวันตกาย
สักหน่อยหนึ่ง พระแสงอวดบั้งโผงอึง ตั้งปั้งขึงไว้เหมือน
ไม่กลัว

เมื่อนั้น พระวิสุกรรมก็ขมหัว นี่แน่ท้าวสามลคนเมา

มัว ใจคอพอด้วยยังชั่วครัน พุดมากปากกล้าแต่ตาขาว เนื้อ
เท่าตัวก็กลัวจนตัวสั่น จะให้หกเขยตีก็กลัวจะนั้น ว่าให้แม่น
มันเหมือนสัญญา แม้นไม่ออกไปสนามตามกำหนด มิริบ
ถูกเมียหมดก็จึงว่า แกล้งขู่ส่ำทับกำขับกำขา แล้วเทวารีบ
กลับไปฉับไว

เมื่อนั้น ท้าวสามลคิดพริ้นหวนไหว จึงตรัสแก่เขย
ขวัญทันใด จนใจด้วยบิดาชราแล้ว ถ้ากำลังยังหนุ่มเหมือน
แต่ก่อน พ่อไม่ให้ร้อนถึงลูกแก้ว เมื่อกระนั้นหาอีกมัน
หลักแล้ว ไม่อาจมาว้าวเวยโดยขำเกรง เดียวนี้เห็นบิดาชรา
ถง จึงทะนงอวดกล้ามาข่มเหง ขัดใจจะใคร่ออกตีเอง แต่
กริ่งเกรงดาหุ้ไม่สู้ไฉ เจ้าหนุ่มแน่นแทนพ่อออกตีก็กลัว แก้ว
บุรีไว้ให้ได้ เหมือนช่วยยกหน้าพ่อตาไว้ อย่าให้อับยศ
อดอาย

เมื่อนั้น หกเขยคิดพริ้นขวัญหาย มีรู้จะทำอะไรให้
วุ่นวาย แต่เหลียวซ้ายเหลียวขวาดูตากัน จำเป็นจำรับวาจา
ลูกจะขออาสาพระอย่าพริ้น ว่าพลางทางถวายเป็นมงคลดี ลา
ไปดำหนักพลันทันที

ครั้นถึงจึงสั่งข้าไท เร่งผูกมโนมัยที่เคยใช้ รับสั่งใช้ให้
ออกไปตีคลี ครั้นนี้หนักอกหนักใจ เพ้อจะนออย่างไรก็ไม่
จะลงสู่คูสัถที่หาหนีไม่ เร่งรัดจัดแจงแต่งตัวไว้ บรรดา
เหล่าบ่าวไพร่ให้พร้อมพร้อม ว่าพลางทางขึ้นบนชาลา เปิด
ประตูเข้ามาในค้ำหนัก นั่งแอบแนบนางเมื่ยรัก ทุกชั้นก็
ก้มหน้าไม่พาท

เมื่อนั้น หงกฤตามารศรี ประหลาดใจนักหนาเห็น
สาม ท่วงทีทุกชั่วร้อนถอนฤทัย นางจึงถามไถ่เป็นไรหม่อม
จึงหม่อมหม่อมคล้าดำไหม้ หรือบิดากริ้วโกรธทำโทษภัย
จงบอกให้ประจักษ์ที่หนักเบา

เมื่อนั้น หกเขยหน้าจ้อยหงอยเหงา ความทุกข์เหลือ
กำลังนั่งเขา บอกเล่าเมื่อยมั่งทุกสิ่งอัน บัดนี้พระบิดาบัญชา
ใช้ ท่านวางใจว่าพ้นขัยขึ้นให้ไปตีคลีพะนั้น จะผ่อนผัน
ฉนั้นใดก็สุดคิด ฮันวิชาเช่นนี้เจ้าพี่เอ๋ย ไม่ได้ร่ำเรียนเลยแต่
สักหนัก ขุกเอาเดียนคั่งนิรมิต ต้องจนจิตต์ซังตายตะกาย
ไป โฉมขงจงไปคอยคู้ อยู่ที่พลับพลาทองผ่องใส จะได้
ภวนาช่วยอวยชัย เหมือนทัพหนุนอุ่นใจไม่สู้กลัว ถึงพลั้ง
พลาดมาตรแมนสติเสีย เห็นหน้าเมื่อยมั่งค้อยยังชั่ว แต่

ล้าพยังไม่วางตัว เข้าไปเป็นเพื่อนผัวไม่กลัวใคร ว่า
พลางจรรโลงเข้าที่ทรง แต่งองค์ทรงเครื่องล้วนใหม่ใหม่ ส่อง
กระจุกดูเงาเสรว์เสียใจ จมูกไปหุวันสั้นงาม แล้วล้ามา
ทรงม้าที่นั่ง บ่าวไพร่ตามหลังจนออกหลาม หกนางนีก
ประหวัดครั้นคร้าม ขุนวอคนห้ามตามล้ามา

ครั้นถึงราชฐานทวารวัง เชาบอกมารับสั่งคอยท่า จึง
ลดถานลงจากหลังม้า ไปเฝ้าพ่อตาไม่ช้าเลย

เมื่อนั้น ท้าวสามลครั้นเห็นหกเชย แสนสำราญ
อารมณ์ชมเชย ลูกเอ๋ยแต่งตัวเต็มประดา เจ้าจะไปดึกล้วน
นี้ไซ้ จงตั้งใจดองคองนะพ่อหนา ขยำให้อายชายพัลลภพ่อตา
แก้กูปาราเอาหน้าไว้ ว่าพลางข้างเบื้องจรจรัส มาสร่งนำที่
ขันสาครใหญ่ ตักวารีรดหมดแห่งโอคล ลูบไล้แป้งกระแจะ
จันทน์ปรุง ใส่เสื้อก้านแย่งแต่งเต็มที ฝ่ายก้อย่างดีเขาออก
นุ่ง แล้วหยิบเจียรระบาตมาคาดพุง ทรงเครื่องเรื่องรุ่งระยับตา
สวมสอดก่าไลใส่แหวนหั่ว เฟ่งพิศดูตัวงามนักหนา นิ่งมอง
ส่องกระจุกใส่ชญา เข้มจกชาติที่ดีหรือเอียง ครั้นเสร็จ
เสด็จทรงคชสาร ทวยหาญโห่ลั่นสนั่นเสียง ข้ายขวาม้าลูก
เชยเป็นคู่เคียง พร้อมเพียงไพร่พลมนตรี เมื่ยร้กร่วมจิตต์

กับธิดา ชั่วช่อฟ้าหลังคาสี เฒ่าแก่ก้านัดขันที ตามเสด็จ
เทวมาคึกคัก

ครั้นถึงวังบนบนพลับพลา ทั้งธิดาและมัสกดี ท้าว
สามลั่นร้องฟังพระนัก ออกใจทักทักครั้นคร้าม ไพร่ฟ้ามาดุศีล
กับคิงทั้งที่ทองสนาม ดำรวโนไล้บุกกุศล ห้ามปรมคน
ขึ้นหน้าพลับพลา หกเขยขับม้าออกยืนที่ เห็นไพร่นับแสน
แน่นหนา ต่างคนคิดพรันหวนวิญญาณ์ ชักม้าเกาะกะ
ปะทะกัน

เมื่อนั้น อมรินทร์ปิ่นภพสรวงสวรรค์ เห็นหกเขยมา
ดุศีลพระนั้น ก็ลงจากสุวรรณพลับพลาชัย ทรงม้าลาหกผก
โผน กระทบโกลนเกล้งขับเข้ามาใกล้ ร้องส่ำทับทั้งหกให้
ตกใจ พวกนี้หรือไรจะสู้เรา หน้าตาจุมูกหูช่อขอบกล ช่าง
เหมือนกันทุกคนเจียวหนอเจ้า เห็นจะดีทาบาคดูลาดเลา
เป็นลูกเต้าเผ่าพงศ์ผู้ใด เลือกสรรกันมาลั่นตัวดี ดุศีลผู้
มือหรือโผน จงเร่งบอกเราให้เข้าใจ จึงจะได้สู้กัน
พระนั้นเมือง

เมื่อนั้น หกเขยหน้าจ้อยหงอยเงื่อง อับยศอดอาย
ระคายเคือง ต่างซ้ำเลื่องเหลียวมาดุตา กัน เขยใหญ่ข่มแห้ง

แก๊งแก๊งน้ำ จึงร้องว่าพ่อเอ๋ยอย่าเย้ยหยัน ข้ามิใช่ชายชั่ว
ตัวสำคัญ แต่ล้วนลูกเขยขวัญทั่วสามล เรารับอาสาออกมา
นี้ จะคลั่งต่อสู้อย่างไหน ไม่ย่อท้อถอยหลังทั้งหกคน ตาม
จนจะแก้หน้าพ่อตาไว้

เมื่อนั้น โกสีย์ยิ้มเย้ยเฉลยไข ลูกเขยเจ้าพาราแล้ว
ว่าไอ ช่างกระไรไม่ชั่วล้วนตัวดี เร่งมาคลั่งสู้คู่มือ ให้ถ่า
ลือเฟื่องฟุ้งทั้งกรุงศรี ว่าพลางชักม้าเป็นท่าที่ แล้วเดะคลี
ตไปมิได้ช้า

เมื่อนั้น หกเขยตระหนกตกประหม่า เอามือขึ้นช่วย
รับแล้วหลบตา คนฮาให้สนั่นยิ่งนัก ต่างเข้าตะลุมบอน
ช้อนคลี พาซูลมุนมุ่นหก ทำพยสั่นเหียนเวียนวัก พลัด
ตกลงมาขาแพลง บ้างเดะคลีตีผิดไปเป็นวา เหลียวดูภรรยา
แล้วยิ้มแห้ง อาชาพาโผนโดนกำแพง ลั่นแรงร้องโยคน
ให้เกรียว ที่ขม้ามไม่เป็นคนสามขา นึกคร่าสายถ้อยสองมือ
เหนียว กัดกลั้วพ่อตาทำหน้าเขียว มั่นให้ลั่นลานเหลียว
ตะลึงว้าง

เมื่อนั้น ทั่วสามลคอดกตอกผาง ชูเคียวเคียวประดา
ร้องคำพลาง อ้ายคนอะไรช่างไม่มีอาย ทำทางสอนให้ก็ไม

จำ จะแก่งทำให้เขาริณภัย คุเอาเล่าเกิดชินางแม่
 ขาย ลูกเขยมันจะขายพ่อตา พลงคำหกริดาพาโล ผัวมึง
 สำแดงโง่ทำงานหน้า ยังจะท้าวแซนหยัดคตักิริยา จะเป็น
 ข้าเขาไม่ทุกข์สนุใจ ท้าวคิดเคื่องขุนงุ่นง่าน ตัวสั้นสะทั้น
 เหงือกาฟไหล กอดเข้ารำพึงตะลึงตะไล ครางออกตอจิตใจ
 โหญ่ไม่พาท

เมื่อนั้น จ้องค้อมรินทร์เรื่องศรี ร้องท้าวแหวเขย
 คนดี ทำไมไม่เดาะคลีได้มา อย่างไรนั้นกลอลกอกทำท้อแท้
 จะยอมแพ้หรือไรให้เร่งว่า จะได้ริบเซตต์ซันท์ตั้งสัญญา
 เอาตัวพ่อตาเป็นข้าไท

เมื่อนั้น หกเขยตัวสั้นห้วนไหว เข้าซ่อนคลีพัลวัน
 กันไป พลัดไพล่ไม่ขึ้น มาพันดิน อาชาต้น แดก แหก
 กระแซง แต่เห็นขวเห่นขวเรียวแรงก็สุดสิ้น เวียกบ่าวจึ่งนำ
 ขอน้ำกิน ก้มหน้าดูดินไม่เหลียวแล โกสยั้มเขื่อนแล้ว
 เดือนห้า ดอปป้าอยู่ในคอกพุตอ้อแอ้ ขกมือขึ้นคำนับรับแพ้
 ตามแต่จะเมตดาปราณ

บัดนั้น ชาวเมืองที่คูอยู่ยังมี เห็นหกเขยยอมแพ้แก่
 ไพร ไพรผู้ดีเลียวใจสันทุกคน ต่างพุดงุบงิบกระซิบตำ ลูก

เขยพระยาไม่เป็นผล มันพอสมน้ำหน้าทั่วสามล พลอยให้
 คนฉิบหายทั้งพารา บ้างจะร้อนใจไปใยเล่า ใครเขามีบุญ
 ก็เป็นข้า เห็นจะต้องรีบแน่แต่พระยา เราเป็นไพร่ฟ้าข้า
 แผ่นดิน บ้างตะโกนโพนทนาทั่วสามล ช่างเชื่อคนหูแหว่ง
 จมูกวัน หน่วยกันเช่นนี้ดีแต่กิน ต้องเป็นข้าเขาสันสาแก่
 ใจ บ้างพูดจาฮักฮักพะยักพะเปิด ฟังเผ็ดเกิดหาว่าเล่นไม่
 แม้นเราได้ลูกสาวของท้าวไท จะดีคลี่มิให้พ่ายแพ้ เหล่า
 ห้ามแห่นแสนสาวท้าวนาง งานกลางหลวงแม่เจ้าเฒ่าแก่
 ผินหน้าปรับทุกข์กันข้อแซ้ เขาคงรีบเราแน่แล้วครั้งนี้ ลาง
 คนบ่นว่าข้านักเดา เห็นท่านจะเลียงเราไว้คงที่ ราชการข้า
 หมั่นขยันดี จะมานั่งปรารบารมภิไธย หลึงชายแซ่ซ้องทั้ง
 ท้องสนาม บ่นบ้าไปตามอัชฌาสัย ต่างดิโทษโกรธซึ่งอิงไป
 ทั้งผู้เข้าใจไม่เว้นคน

เมื่อนั้น พระอินทร์ขับอาสาม้าคัน เข้ามาใกล้แล้ว
 ว่าท้าวสามล เขยทั้งหกคนก็แพ้เรา ยังกลัวลูกสาวน้อยนั้น
 อยู่ไหน จะแก้มือหรือไม่อย่างไรเล่า อย่าลงนั่งปรารภ
 ขบเขา ไม่สู้เราแล้วหรือจะได้รับ

เมื่อนั้น ท้าวสามลเลิใจไม่ได้สืบ พิโรธำโศกajan

ดาไลบ แต่อบอุบอุ้อชบดา นังกัมหนันนักริกโคร มันกัยยัง
แต่อ้ายเงาะป่า จะแต่งให้ไปสู้ภพารา น้ำหน้าไหนจะดีกลี
เป็น จะได้ใครดีหน่อออกต่อสู สู้สู้ไม่มีที่เหลียวเห็น โสกา
จนเล็ดดาจะกระเด็น สันสติไม่เป็นสมประดี

เมื่อนั้น นวลนางมณฑามเหล่ เห็นพระภัสสตาสามี ไม่
โต้ตอบไพร่ประการใด กลัวเขาจะรีบเหาะพารา กลัวยากสัน
หวนไหว เข้านั่งชิตสะกิดภูวไนย แถ้วกราบทูตไปตั้งใจปอง

ผ่านเอยผ่านเกล้า อย่าชมเขาทุกจันทน์หม่นหมอง เอย
ช่างสันสติไม่ตรึงรอง จงฟังน้องซึ่งจิตต์คิดดู ขอบใจไพร่
เขากล่าวถ้อย ให้แต่งลูกเขยน้อยออกต่อสู เมียเห็นว่าเงาะ
หนุ่มความรู พระอย่าได้ลบหลู่ว่าชั่วช้า เพื่อนพานถือตัวไม่
กลัวใคร น้ำใจในคอนนั้นเกล้าเกล้า เห็นจะรุ่งเรืองอิทธิฤทธิ์
จึงหาเนื่อหาปลาได้มากมาย แต่ก่อนผ่านเกล้าเผ่าซึ่งโกรธ
จงไปอ้อขอโทษเสียให้หาย แม้นเงาะรับผจญเห็นพินอาย
ดีร้ายจะได้เวียงชัยคืน

เมื่อนั้น ท้าวสามลพิงถ้อยค่อยข่มมัน จังระยับดับ
โศกกลากถัน ผุดลุกขยับขึ้นแล้วร้องไป ดุราชาติจงงดก่อน

ข้าขอผัดผ่อนแก้ตัวใหม่ อันผัวลูกสาวน้อยของเราไซ้ เป็น
เงาะป่าบ้าใบ้ทรพถ แต่ใจคองอาจหาญอยู่ จะลองให้
ออกสู้ อีกสักหน ถ้าเพลยงพลาซ่าแพ้งเจ็ดคน มันก็จน
แล้วพ่อไม่ขอตัว

เมื่อนั้น สหัสสนันได้ยินก็ยัมหิ้ว แกล้งทำร้องว่า
ไห่น่ากลัว แม้นมีมาแก้ตัวไม่ละลด จะรีบเหาะข้ามของใน
ท้องคลัง อีกทั้งลูกเมียเสียให้หมด วันนั้นขอทุเลาเราจะงด
แล้วอย่าปดกันหนาทั่วสามล

เมื่อนั้น ท้าวสามลตอบความตามจัดสน เราได้ให้
ทัณฑ์บาดดาคน เป็นคนมิให้เสียจาก ว่าพลงทางชวน
มเหสี ทั้งกำนัลชั้นที่ตัวหน้า ลงจากที่ประทับพลับพลา
กลับมานครเรศนิเวศน์วัง

ครั้นถึงไฟชยนต์มนเทียรทอง เสด็จตรงขึ้นท้องพระ
โรงหลัง ลอดองค์ลงนั่งบนบัลลังก์ นั่งนั่งทรงออกคชคมือ
จึงดำรัสตรัสเรียกนางมณฑา แม่เอี่ยมมาใกล้ฟังนหรือ ความ
ทุกข์จะปรึกษาหารือ จะทำถ้อแข็งขันฉันนั้นไซ้ เจ้าเดือน
สติพเมือกนั้น จึ่งอยู่หาทันทัดไม้อันเจ้าเงาะลูกเขยของ

เราไซร้ เห็นจะก็เวียงชัยได้ตั้งคิด เจ้าอุตสาห์แจ้งใจออกไปหา บอกว่าพี่เข้านับผิด ให้เจ้าเงาะปรานีช่วยชีวิต มาต่อฤทธิ์คัลลีแทนบิดา

เมื่อนั้น โฉมนางมณฑาเสนาหา นิ่งเสียไม่คำนับรับ วาจา นางนังนินทาว่าเปรียบเปรย จนจริงจะวิ่งไปหาเงาะ นำหัวเราะนั้กหนาเจ้าข้าเอ๋ย สันมานะสะทะแล้วพระเอย เงาะเอยก็จะให้ไปง้องอน

ว่าพลางทางข้มข้มหยัน แล้วลุกจากแท่นสุวรรณบรรจถรณ์ พร้องพร้อมสาวสุรางคนิกร บทรไปยังบ้านปลายนาครีนถึงจึงหยุดอยู่แต่ไกล ร้องเรียกกลุกลุกลายใจเสนาหา เหตุไรไม่ขานพระมารดา รนาไปไหนจะใครรู้

เมื่อนั้น รนาออกไปทำไรอยู่ เจ้าเงาะขึ้นพนพน ร้องค ปลูกถั่วพุ่กแพ่งแดงร้าน ได้ยินแว่วเสียงชนนี้ มา ร้องเรียกอยู่ที่ประตูบ้าน นางดีใจไปรับมีทันนาน กราบกับ บพมालย์แล้วโศกา

แล้วทูลเชิญเสด็จชนนี เข้าไปในที่เคหา ผลักไหล ไสหลังเจ้าเงาะมา ให้กราบกรานมารดาทันใด

เมื่อนั้น เจ้าเงาะทำเหมือนถวายตัวใหม่ เฝ้าแต่แลมา

เล่าไป ไม่เข้าใจบนอบหมอบกราบ นัยของของมองดูแล้ว
 ปู่ผ้า ประณมมือเมืมน้ำท่าแบกขวาน รวักกับจะรับศีล
 สมภาร พังพาบกราบกรานท่านแม่ยาย แล้วลุกมาหาครกตำ
 หมาด ไม่พบสาวเจ้ากรรมใครทำหาย ล้วงมือค้นได้ในก้น
 กระทวย เอาปูนบ้ายพลูใส่ลงในครก ฉวยมีดผ่าหมาดดิบ
 หยิบใส่ อดสำหัดคำตั้งใจมิให้หก ทำเหมือนอยู่วัดวาตั้งทารก
 ประเคนครกเข้าไปให้แม่ยาย แล้วมาเก็บแพ่งฟักผักหญ้า
 ใส่กระบุงแบกมาให้เมียถวายเป็นราย ไรนาว่าไธ้เมื่อจะตาย ช่าง
 ไม่อายสาวสรรรำนักใน

เมื่อนั้น นวลนางมณฑาจึงปราศรัย นิจาเจ้าจากแม่
 มาอยู่ไกล ยากเย็นเข็ดใจถึงเพียงนี้ ฝิดรูปชูปหอมเป็น
 นักหนา พักตราสร้อยสร้อยสลดศรี ต้องเก็บผักหักฟันเลียง
 ชั่ว นำปรานีลูกน้อยกลอยใจ ว่าพลางดูหลังแล้วเชยพักตร์
 ครวญคร่ำรำลึกเพียงคึกขัย ทั้งฝูงสาวสรรรำนักใน สงสาร
 ทรมานวัยก็โสกา

ครั้นสว่างกันแสงจึงแจ้งเหตุ บัดนี้บิดุเรสละห้อยหา
 แต่พี่เร้าบรมมารดา ให้ออกมาแจ้งความแก่ทรมานวัย เจ้าก็
 รู่อยู่แล้วสินะตุก เขาตุกถูกมาล้อมกรงใหญ่ ขันพะนันดีกลี

เอาเวียงชัย หมายใจจะรวบบุรีเรา ท้าวให้อ้ายเชยทั้งหกคน ออกผจญศึกเล็กแพ้วเขา พระบิดาทุขร่อนลงนอนเขา เงียบเหงาไปสิ้นทั้งธานี จะผินหน้าพึ่งใครไม่ได้แล้ว เห็นแต่ลูกแก้วทั้งสองศรี เจ้าช่วยวอนว่าแก่สามี่ เชิญไปตีคล้อย่าน้อยใจ ขอพึ่งไบบุญของเจ้าเงาะ อนุเคราะห์กู้เมืองไว้ให้ได้ เจ้าอย่าเคืองขัดตัดอาลัย ทำคุณแม่ไว้เถิดลูกน้อย

เมื่อนั้น รจนาพึ่งเล่าก็เศร้าสร้อย สงสารมารดาหน้าตาย้อย นางพลอยโสภณศัลย์พันทวี กราบบาทภักดีแล้วว้าวอน พระมารดรอดสำหมาถึนี้ พ่อไม่เมตตาปราณี ช่วยกู้บุรีให้พ้นภัย จงถอดเงาะเสียเถิดนะทูลหัว จะซ่อนเนื้อซ่อนตัวไปถึงไหน จนใครได้ยากลำบากใจ ช่างกระไรไม่คิดเกล้งบิดเบือน พระแม่มาก็ไม่ทักแต่สักคำ ดีแต่ทำละไลไหลเลื่อน ไม่เห็นทุกข์ร้อนเลยช่างเฉยเชื่อน ดูเหมือนหนึ่งไม่มีเมตตา อันความทุกข์ครั้งนี้แม่นมิช่วย เห็นเมียจะมอดม้วยสังขาร ว่าพลางทางทรงโศกา บีมว่าชีวันจะบรรลัย

เมื่อนั้น เจ้าเงาะพึ่งเมียเสียไม่ได้ สงสารรจนายาใจ ร้องไห้วอนว่าน่าเอ็นดู แต่คิดแค้นแม่ยายกับพ่อตา จะ

ทรมาสีก่อนให้อ่อนหู ถ้าแน่นไม่อ่อนง้อต่อหู จะทำเชิง
เฉยอยู่ให้ช้านาน แล้วผินผันหันหลังให้แม่ยาย หยิบ
กระบายมาตั่งนั่งสาน กระดิกเท้าที่ทำเป็นสำราญ ใครว่าขาน
อย่างไรไม่นำพา

เมื่อนั้น นางมณฑาทอนใจพิไรว่า เจ้าเงาะเอ๋ยนั่งได้
ไม่เมตตา จะให้เมียมรณาเสียจริงจริง อันทุกชั่วครั้งนั้น
มิใช่เล่น ช่างไม่เห็นด้วยมั่งมานั่งนั่ง หรือพ่อแค้นบิดาว่า
ซังซิง แม็กวิงวอนง้อขออภัย เจ้ามืดดอลัยเชื้อไขเสีย ทำ
ให้เมียหม่นหมองนั่งร้องไห้ จงเห็นแก่แม่เถิดอย่าถือใจ
นางพิไรพิไรว่าพัน

เมื่อนั้น เจ้าเงาะสำรวจสรวลสันต์ จึงตอบวามารดา
พลัน จะรับอาสนั้นสุดปัญญา เงาะนั้นพวกปี่สาจูบาทว์ร้าย
มากลับลายสรรเสริญเห็นเกินหน้า จะล่อลวงให้หลงอย่า
สงคา ลูกกลัวพระบิดาจะฆ่าแกง ท่านคิดแยบยนตรึงเป็นกล
ใน แต่หลังอย่างไรพระขอมแจจ ไซ้ลูกจะรังเกียจเสียดแทง
พระมารดาอย่าระแวงฤทัยนึ้ก อันท่านทั้งหกเขยขอมเคยกลี
ดื้อดัยยังแพ้แก่ข้าศึก นับประสาหน้าเงาะนั้นเห็นลึก จะฟังพา
อย่าเน่กให้บวการ แต่ชู่ระของข้าหาใส่ปาก แสนยากก็ไม

มีใครสงสาร ฟังเห็นว่าชนชั้นไพร่คปราน อุตส่าห์มาถึงบ้าน
ข้าขอใจ

เมื่อนั้น นางมณฑาชมเปาะเงาะพูดได้ น้อยหรือถ้อย
คำรำไพโร สำคัญว่าบ้าใบ้ไม่รู้เลย สารพัดตัดพ้อพ้อตา
แหลมหลักหนักหนาเจ้าข้าเอ๋ย ทั้งกระทบกระเทียบเปรียบ
เปรย ไม่ปรานีบ้างเลยหรือเจ้าเงาะ ถึงโกรธพ้อก็เห็นแก่
แม่มั่ง อย่าให้มันน้ำตาลงเผาะเผาะ คุดขี้ข้างตั้งใจแต่หัวเราะ
ไม่ช่วยอนุเคราะห์แล้วหรือไร เสียแรงแม่มาง้อขอโทษแล้ว
ถูกแก้วจะโกรธขึงไปถึงไหน นางรบเร้าเฝ้าวอนจนอ่อนใจ
จึงฝันไปว่ากล่าวลูกสาวตัว โคมยงจงเอ็นดูมารดา ช่วย
อ้อนวอนอีกสักครั้งเถิดทูลหัว แม่ฉันจิตต์ก็ตกแล้ว จะรอด
ก็เพราะพ่อเจ้าเมตตา

เมื่อนั้น นวลนางรณาสเนหา ให้กิดสงสารพระมารดา
ก็โศกาวอนผัวรำพันไป

ไออันิจาพระสามี ไม่ปรานีน้องจริงนึ่งเสียได้ ควร
หรือมาสลัดตัดอาลัย ช่างกระไรไม่คิดสักนิดเลย ทุกข์ของ
มารดาเหมือนทุกข์ตัว จะผินหน้าฟังผัวก็เชื่อนเฉย ดีแต่
ทำเปล่าเปล่าให้เขาเขี้ยว ออกเอ๋ยจะอยู่ไปไหม นางชะอ้อน

วอนแล้ววอนเล่า แม้นพ่อเจ้าไม่โปรดเกส นื่องจะลาอาสัจ
เสียวันนี้ เทวดีทรวงเข้ารำไร

เมื่อนั้น เจ้าเงาะทุกซั้วร้อนถอนใจใหญ่ กลัวเมียจะ
อาสัจบรรลัษ จึงโลมเล่าเอาใจไปมา อย่างนั้นแสงเศร้าหมอง
เล่นน่องรัก ไวพนักงานพี่จะอาสา ออกดีกลีพระนันทังสัจญา
มิให้เสียพาราบัจจามิตร แล้วผินหน้ามาทูลพระชนนี ไข่ลูก
นี้จะเกลี้ยงเบือนบิด แต่หากขึ้นจนเป็นพันคิด เครื่องทรง
แต่สักนิดก็ไม่มี

เมื่อนั้น นางมณฑาค้อยส่ายคลายคลี จึงว่าแก่เขย
ขวัญทันที เครื่องประดับดีดีมีถมไป แม้จะให้ไปทูลพระ
บิดา จักแจ้งแต่งมาประทานให้ ว่าพลางนางสั่งสาวใช้ เร่ง
ไปทูลองค์พระทรงธรรม

บัดนั้น สาวใช้รับสั่งขมิ้มมัน ถวายบังคมลาพากัน
จรจรลเข้ามาในธานี

ครั้นถึงจึงทูลกิจจา ว่าพระแม่มณฑาามเหสี ไข่ข้า
มาทูลพระภูมิ บัดนี้สมจิตต์ที่คิดไว้ พระธิดาว่ากล่าวเจ้าเงาะ
ป้า จะอาสาออกดีกลีได้ ให้จัดเครื่องทรงส่งออกไป ที่
ใหม่ใหม่งามงามอร่ามเรือง

เมื่อนั้น ท้าวสามลหัวเราะเงาะทรงเครื่อง ชอบแต่มุ่ง
 พาคำบาทเฟื่อง แหวนทองเหลืองลูกปัดมัจฉาให้มัน หน้าคา
 หัวหุ่ย ถ้าใส่เครื่องชาตรีที่จะขัน ไม่สมกับเครื่องทองของ
 ทั้งนั้น แต่จะต้องให้มันด้วยจำจน ว่าพลางทางมีบัญชาการ
 สั่งเจ้าพนักงานเครื่องต้น จงไปจัดมณฑกคุณทูล สร้อยสน
 สักวาฬานพัต ของกุดดีมีนักรหนา เก่าแก่แต่บรรดาเครื่อง
 ประดับ จะเลือกให้อ้ายเงาะสักสำหรับ เร็วเร็วรีบกลับมาฉับไว

บัดนั้น พวกภษามาตาบังคมไหว้ รื่นมายังโรงพระ
 แสงใน เข้าไปเปิดตู้คูปัญชี จัดแจงเครื่องต้นขนออกมา
 มอบหมายตรวจตราถ้วนถี่ แล้วเชิญเครื่องตามกันมาทันที
 วางถวายภูมิตั้งบัญชา

เมื่อนั้น ท้าวสามลเลือกสรรกันนักหนา คิดเสียดาย
 เครื่องต้นพันปัญญา จะให้อ้ายเงาะปาดด้วยจำใจ จึงจัดเครื่อง
 ประดับสำหรับกาย แต่พอดีพอร้ายซังตายให้ พलगสั่ง
 ถ้าขับสาวใช้ เร่งไปบอกมันเข้ามา

บัดนั้น สาวใช้รับสั่งใส่เกศา เชิญเครื่องใส่พานแว่น
 พ้า แบกเดินลอบหน้ามาทันที ครั้นถึงจึงถวายเครื่องทรง

ทูลองค์มณฑลเทศาภิบาล รับสั่งให้หาตัวพระบุตร เข้าไป
ประเดี๋ยวนี้อย่าช้า

เมื่อนั้น พระชนนีดีใจเป็นนักหนา จึงว่าเจ้าเงาะของ
แม่อา เครื่องประดับประดาเอามาแล้ว ชำรงค้มงกุฏสังวาล
พระบิดาประทานลูกแก้ว เชิญเจ้าทรงเถิดให้เพริศแพร้ว
งามแล้วนั่งห่มพอสมตัว

เมื่อนั้น เจ้าเงาะครั้นเห็นก็สั่นหัว ตีว่าเครื่องทรง
มัวช้า เต็มช้วนักหนาข้าไม่เอา

เมื่อนั้น พระมารดาว่าไม่ชอบใจเจ้า ยังมีดริภิกษณ์
ของเรา จะเลือกเอาให้งามตามฤทัย ว่าพลางทางสังวาลศรี
กลับไปหานี้เดี๋ยวนี้ใหม่ ทูลว่าเจ้าเงาะไม่ชอบใจ เร่งให้จัด
เครื่องอื่นมา

บัดนั้น สาวใช้บังคมทูลเกล้าฯ รับพระเสาวนีย์มิได้ช้า
เดินด่วนเข้ามายังวังใน

ครั้นถึงจึงทูลพระกรุณา เครื่องทรงเมื่อตะกัเอาไปให้
เจ้าเงาะเลือกเสียไม่ชอบใจ มิได้เครื่องใหม่ไม่เข้ามา

เมื่อนั้น ท้าวสามลได้ฟังซังน้ำหน้า อ้ายเงาะถ้อยร้อช
อย่างช่างมารยา ทูลว่าไม่ผิดปากจะยากเย็น นี่แม่ยายแล้ว

สิริให้ เมื่อมันไม่เคยพบเคยเห็น น้ำหน้ำจะสอคใส่ที่ไหน
เป็น ทำเล่นเครื่องคันเลือกคนรู้ แล้วจัดเครื่องทรงอย่างเอก
แต่ครั้งอภิเษกพระเจ้าปู่ คิดเสียดายนักของรักกุ จนอยู่จำ
ใจต้องให้มัน ว่าพลางทางร้องเรียกไป เหวยเสนาในใคร
อยู่นั้น จงเตรียมพลผูกช้างฉับพลัน กูจะจรจรลไปปลายนา
พระมิได้สงรงน้ำสว่าสวย มาชนเกยหยุดยืนคอยท่า พร้อม
เสร็จเสด็จทรงคชา เสนาแห่แห่นแน่นไป

ครั้นถึงจึงหยุดข้างทรง อยู่ตรงกระท่อมที่ริมไร่ แล้ว
ร้องเรียกรจนายาใจ เป็นไรไม่มารับบิดา พ่อออกมางอน
ง้อขอโทษ สิ้นขงสิ้นโครชเจ้าเงาะป่า เครื่องทรงสารพัด
จัดแจงมา ทิ้งงามนักหนามารับเอา นางแม่ยายแม่ย้อย
ก็พลอยเฉย ไม่ดักเตือนลูกเขยเร็วเร็วเข้า รจนาก็ไม่เร่ง
รบเร้า จะให้เขารับข้าหรือว่าไร

เมื่อนั้นรจนานารีศรีใส แว่วเสียงบิดุรงค์ร้องเรียก
ไป จำได้โคลกลาออกมารับ ครั้นถึงจึงบังคมก้มเกล้า รับ
เอาข้าวของเครื่องประดับ ทั้งมงกุฎสังวาลบานพับ แล้ว
กลับเข้าไปให้เจ้าเงาะ สวมตัวผ้าแก้วแล้วว่าขาน พระบิดา

ประธานที่น้เหมาะ งานน้กงามหนอย้าห้วระ เชิญถอด
รูปเงาเกิดพ้อคุณ ท่านเสด็จมาเองด้วยเกรงใจ ข้าไปก็
เครื่องจะเคื่องขุ่น ช่วยกู้เวียงชัยไว้เอาบุญ พ้อเนอนพคุณ
จงเมตตา

เมื่อนั้น เจ้าเงาะน้เง่งฟิงฟ้า พิศดูเครื่องใหม่ท้ให้
มา แล้วม้วาจาว้ไป เหมือนกันน้้นแหละกับเครื่องเก่า
จะแต่งตัวพัวเจ้าหาควรไม๊ ขายหน้าข้าศึกจะไชไฟ คั้นไป
เสียเจ้าอย่าเอามา

เมื่อนั้น จ้งองค์เจ้าศรีบริงศา แจ้งใจในทิพย์วิญญาน์
จะน้งค์ดูอยู่ท่าเห็นข้าท้ จ้งตรัสสั่งพระวิศวกรรม จ้งจัดสรร
เครื่องทรงเร่ืองศรี เอาไปให้พระสังข์คร้เงนี้ จะได้ใส่ดีกล้
อวดพ้อตา

เมื่อนั้น พระวิศวกรรม แก้วกล้ คำน้รับเทวบัญชา
แล้วพาเครื่องประดับไปฉับไว

ครั้นถึงกระท่อมน้้อยเจ้าหอยสังข์ กำบังกายาเข้ามา
ใกล้ เอาเครื่องทรงขององค์สหัสสนันน์ วางลงส่งให้กับ
เจ้าเงาะ แล้วว่าเครื่องประดับสำรับนี้ สำหรบใส่ทรงกล้ดี
เดาะ ม้ฉนวนประธานจำเพาะ ว้พลงทางเหาะกล้กลับมา

เมื่อนั้น เจ้าเงาะเกษมสันต์हरषा ได้เครื่องพระ
อินทร์ตั้งจินดา จึงเดินเข้ามายังห้องใน รมนากพานเครื่อง
ทรง ตามมากอบส่งให้สวดใส่ พระถอดรูปเงาะพลันทันใด
มอบให้รจนางเฝ้า

แล้วขัดสีฉวีวรรณผ่องผุด ดั่งทองชมพูเนื้อแก้ว
สุคนธาประทีนกลิ่นกลา สนับเพลาเชิงอนช้อนขับ ภูษา
ผ้าทิพย์กระสนทรง จีบโจงหางหงส์ประจงจับ บั้นเหน่ง
เพ็ชรพรรณรายสายบานพับ เฟื่องห้อยพลอยประดับทับทรวง
ทองกรแก้วพุกามงามเงา ทับทิมเท่าเมล็ดข้าวโกชน์โชติช่วง
สร้อยสนสังวาลวรรณกุดั่นดวง รุ่งร่วงชำมรงค์เรือนครุฑ
กรรเจียกจอนจำหลักลายช้ายขวา บรรจงทรงมหามงกุฎ ห้อย
อุบะนิรมิตผิคนุชย์ งามดั่งเทพบุตรในชั้นฟ้า

เสร็จทรงเครื่องประดับฉับพลัน พระสังข์เกษมสันต์
हरषा จึงชวนนวลนางรจนา มากราบกรานมารดาด้วย
ใจกักดี

เมื่อนั้น นางมณฑาเลดูไม่รู้จัก คิดว่าเทวสุรารักษ์
ออกใจทักทักให้ครั่นคร้าม นางนบนอบหมอบกรานกราบไหว้
ลูกสาวบิดาผิดใจแล้วร้องห้าม พระมารดานั่งอยู่ไม่รู้ความ ลูก

เขยถอดเงาะงามแล้วเป็นไร นางมณฑาว่าอ้อกระนั้นหรือ
 แม่คนซื้อสำคัญว่ามีใช้ ลูกเขยข้าถอดเงาะเหมาะเหลือใจ
 นางลูปไหล่ลูปหลังนั่งมอง น้อยหรือน่ารักเป็นนักหนา หน้า
 ตาจิ้มลิ้มยิ้มย่อง สอดใส่เครื่องประดับกับรับรอง ผิวพรรณ
 ผุดผ่องดังทองทา กิติกิดขึ้นมาหน้าหัวเราะ เอารูปเงาะสวม
 ใส่ทำป๊า อ้ายสอศอชายชายหน้าตา เจ้าเกล้งแปลงมา
 แม่ไม่รู้ รจนายาจิตต์ช่างคิดถูก หมายถึงนั้นผูกก็ควรอยู่
 ที่นั่นแลล่อยแก้วแล้วลูกกู โฉมตรูแย้มยิ้มกระหยิ่มใจ

แล้วร้องเรียกภัสดาสามิ เร็วเร็วมาจะบอกให้ รวย
 แล้วทูลท้าวอย่ากลัวใคร เห็นจะกูเมืองได้ตั้งใจปอง อย่าดู
 ถูกลูกเขยคนนั้น ทั้งในธานีไม่มีสอง ผิวเนื้อเรอเหลืองเรอง
 ร่อง เปล่งปลั่งดังทองนพคุณ งามเลิศเหลือมนุษย์สุดแล้ว
 พ่อ ปากกอดักดาเหมือนหน้าหุ่น ถ้าใครได้เห็นก็เป็นบุญ
 ไม่เชื่อเชิญพ่อคุณเข้ามาดู

เมื่อนั้น ท้าวสามลท้าวระเษะยิ้มอยู่ เออราวกับใคร
 เขาไม่รู้ ำคาญหูจู้ไปทีเดียว ขึ้นจะให้ไปดูลูกเขยเงาะ
 มันสีเหมือนนักหนาเหมือนม้าเหมียว อย่าอวดโอ้ไปปดลด
 เลียว พระอินทร์มาเขี้ยวเขี้ยวไม่เชื่อเลย แล้วครัสกับเสนา

นินทาเมีย ตะแคงเลียบจริตผิดแล้วเหวี่ยง รูปทองที่ไหนดเล่า
 เผ้าชมเชย เงาะเงยนำเกลียดขับเกลียดไป

เมื่อนั้น นางมณฑาวาดคือไปได้ เขาจะรีบจับหาย
 ทั้งเวียงชัย นำซึ่งช่างกระไรไม่เชื่อเลย กลับมาหัวเราะเยาะ
 เขี่ยข้า จะว่าใครเป็นบ้านจจาเอ๋ย ไม่ดวงหลอกดอกนงพระ
 เอ๋ย ลูกเขยเราไซรมิใช่เงาะ ฟังผิดเกิดหนาไม่ว่าเล่น ท้าว
 เห็นกลัวแต่จะชมเปาะ จึ่งจึ่งนงษาอย่าหัวเราะ แม้นไม่
 เหมาะคี่เมียเสียให้ตาย

เมื่อนั้น ท้าวสามลสรวลสันต์ไม่ผันผาย เห็นนาง
 มณฑาวาวุ่นวาย จึ่งซัดคายดำเนินเดินมา เข้าไปในทับเห็น
 ลูกเขย พ่อเจ้าลูกเอ๋ยงามนักหนา น้อยหรือรูปร่างอย่าง
 เทวดา หน้าตาจ่มลุ่มพรมเพรา ผิวเนื้อเรื่อเรืองเหลืองประ-
 หลาด ตั้งทองคำธรรมชาติหล่อเหลา ฟังผิดเอ๋ยลูกเขย
 เรา งามจริงแล้วเจ้านางมณฑา ถึงตัวพี่เมื่อครั้งยังหนุ่มแน่น
 รูปร่างก็อ่อนแอ้นโอ้อ่า ไม่เกล้งอวดชวตทรงหน้าตา ใส่
 ชฎาเครื่องประดับก็รับรอง แต่ไม่เหมาะเหมือนลูกเขยคน
 เป็นต่อพ่ออยู่ราวสักสามสอง แพ้เขาที่เนื้อไม่เป็นทอง กระ

นั้นน้องยังรักว่ารูปงาม ตรัสพลางแย้มยิ้มพริ้มพราย แล้ว
 ภิปรายปราศรัยได้ตาม ลูกรักจงแสดงแจ้งความ เจ้านมนาม
 กรโต วงศ์ว่านว่านเครือเนื้อหน่อ พงศ์เผ่าเหล่ากอเป็นโฉน
 อยู่ประเทศธานีบุรีไร ทำไมจึงเกล้งแปลงปลอมมา

เมื่อนั้น พระสังข์บังคมก้มหน้า ยิ้มพลางทางทูลพ้อคา
 ตัวข้าฯชื่อพระสังข์ทอง เป็นโอรสท้าวยศวิมล แจ้งตาม
 ความต้นที่หมั่นหมอง ซึ่งแปลงมาจะหาคู่ครอง จงทราบฝ่า
 ละอองบทมาลย์

เมื่อนั้น ท้าวสามลคบพระหัตถ์ฉัตรฉาน ลูกเขยผู้ดี
 สันดาน เป็นเผ่าพงศ์วงศ์วานกษัตรา สมยศสมศักดิ์นักรัก
 ไกร์ ที่นี้ไม้อับอายขายหน้า พระลুবหลังลวบไหลไปมา จูบ
 ช่ายจูบชวาลูกข่างาม อ้ายหกเขยขุพ้อให้ขับเจ้า แค้นใจ
 ขายแต่ก็ไม่ห้าม บิดาโศคนาเบาความ ไม่รู้เลยว่างามถึง
 เพียงนี้ อย่าถือโทษโกรธพ้อเลยหนอลูก ว่าลบลเหตุถูกขับ
 หน้ แม้นเจ้ามีชัยชนะคดี พ้อจะมอบบุรีให้ครอบครอง

เมื่อนั้น พระสังข์บังคมทูลสนอง ข้าจะขออาสาฝ่า
 ละออง อัยยาร้อนเร่าเศร้าหมองฤทัย ซึ่งข้าศึกมาชนพะนัน

กลี ลูกจะดีด้นคอกักพอได้ แค่ว่าขอมึงม้าอาชาไนย ที่ถูก
ใจเกล้าคล่องทำนองกลี

เมื่อนั้น ท้าวสามตปริดีเปรมเกษมศรี จึ่งว่าอย่าร้อน
ใจไปไขมี ม้าเราคิดมีถมไป ว่าพลางทางสังกรมม้า จง
ไปผูกอาชาเอามาให้ บรรดาม้าคันที่โรงใน มีอยู่เท่าไรเร่ง
เอามา

บัดนั้น เสน่หัดนายซ้ายขวา คำนับรับพระราชบัญชา
บังคมลาเด่นไปคังใจปอง

ครั้นถึงจึงผูกพาชี ถ้วนตัวดีใส่เท้าเกล้าคล่อง เบาะ
อานพานหน้าเครื่องทอง เจ้าของคนเลี้ยงเคียงมา

ครั้นถึงจึงจูงม้านั่ง เข้าไปยังหน้าฉานขนานหน้า
เหล่าพวกขุนนางข้างกรมม้า หมอบคอยบัญชาพระภูมิ

เมื่อนั้น พระสังข์เลือกม้าไม่น่าขี่ จึ่งทูลท้าวพ่อตา
ไปทันที ม้าที่นั่งทั้งนี้ไม่ชอบใจ ข้าเห็นพาชีสีกะเลียว มา
เที่ยวกินถั่วริมรั้วไว้ ท่วงที่ขี่จับจะร้องไว ขอพระองค์จงให้
ไปจับมา

เมื่อนั้น ท้าวสามตได้ฟังพระสังข์ว่า จึ่งคำรัสตรัสสั่ง
เสนา จงไปจับม้ามาให้ลูกกู

บัดนั้น เสน่ห์เหล่าที่เฝ้าอยู่ รับสั่งแล้วจึงกันวังพรมาคูเห็นม้ายินดี จึงแยกย้ายรายกันเข้าล้อม วังอ้อมเอาเชือกจึงอ้อมไว้ ไล่สะกดทางโน้นทางนี้ พาช้หน้หลบว่องไวกลางคนเข้ามาเอาหญ้าล่อ ดวยผมหน้าคว่ำคอไว้ได้ ม้าชกหกล้มคะมำไป เลี้ยวไล่ตีดักดักกระจัดกระจาย

เทวัญบันดาลให้เสนา จับมำมาได้คังใจหมาย จึงผูกเครื่องสุวรรณพรรณราย แล้วจึงมาถวายทันที

เมื่อนั้น พระสังข์ทรงสวัสดิ์ครีตมี สมคิดได้ม้าพาษียินดีเดินออกนอกประตู พระจึงชวนนวลนางรจนา ลงจากเกหาที่อยู่ ท้าวสามลร้องว่าหลักลูกกู ดวยไม้ไล่จับผู้คน ลูกเขยชนขออาษา พ่อตาก้วางชนข้างต้น ทั้งสองโฉมศรีนิรมล ทรงวอจรดลตามมา

บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองถ้วนหน้า เห็นพระรูปทองล่องลอยฟ้า ต่างว่าภูไนขมิใช่เงา เกิดมาพึงเห็นเป็นบุญตัว หม่อมพลัพระบตรีคนนั้นเหมาะ เทวดาพานำมาจำเพาะ บังคมชมเปาะไปทั้งนั้น ต่างอำนวยอวยพรพระสังข์ทอง หน่มแก่แซ่ซ้องทั้งเขตต์ขัณฑ์ มาตามคูกูมินั้นนั เบียดกันกลางถนนแน่นไป

เมื่อนั้น ท่านท้าวสามลเป็นใหญ่ ครั้นข้างที่หนึ่งถึงวังใน
ตรงไปประทับกับเกยพลัน เสด็จลงจากคอกขสาร ภูบาล
ตรัสชวนเขยขวัญ ทั้งพระมเหสีบุตรนั้น จรรจาสนทน
ปราสาทชัย

เมื่อนั้น ฝ่ายเจ้าเหล่าหกเขยใหญ่ ปรับทุกข์กับเมีย
เสียน้ำใจ จะทำให้อ้ายเงาะขึ้นหน้าตา ถ้อยที่เดือดดาล
ทะยานจิตต์ ต่างคนแค้นคิดริษยา ผัวเมียพากันร้นขึ้นมา
เฝ้าพระบิดาทันใด

ครั้นถึงจึงบังคมเคารพ นอบนบสองกษัตริย์เป็นใหญ่
เห็นพระสังข์ทองของโย จำได้แน่จิตต์สะกิดกัน อ้ายรูป
ทองคนนั้นเจียวสีหว่า ที่ทำเป็นเจ้าป่าพนาสัณฑ์ หาปลาหา
เนื้อเมื่อคราวนั้น ต้องไปอ้อมมันไม่ทันรู้ มันเป็นผัวรจนา
อิจฉาเรา จึงเล่นเอาจุมูกกับไบหู ต่างก็มัลล้าแปลไม่แลดู
อภัยสลดสุเสียน้ำใจ

เมื่อนั้น ทั้งหกบุตรพี่ผู้ใหญ่ เห็นพระสังข์ขึ้นดูตะลึง
ตะไล พิสงหลงไหลใจปอง งามจริงยิ่งมนุษย์ในได้หล้า
น้อยหรือน่าร่วมรมย์สมสอง สอดใส่เครื่องประดับกับริบรอง

ผิวเนื่อวลละอองคั่งทองทา คุพลางทางท่าสะเทินอาบ ชัก
 ชายผ้าห่มกัมหัน้า เมียงชะม้อยคอยรับนัยนา เสน่หาต้อง
 จิตต์คึดใจ แล้วเหลียวคูลัวของควมั่ง เห็นนึ่งทุกขร้อนก็
 ค้อนให้ ฐุกระนันททงพวงมาลัย จะเลือกเจ้าเงาะไว้เป็นของตัว
 ต่างคิดริษยาน้องสาว มานั่งท้าวแขนเคียงอยู่กับผิว เริงว่า
 หน้าบานเป็นใบบัว ลืมกลัวบิดาร้องว่าไป เมียเจ้ารูปทองสับ
 สองหนัก ขศศักคิปลิงหาหน้อยไม่ ฝัน้องพร้อมพร้งช่าง
 กระไร แต่จะขมมือไหว้ก็ไม่มี

เมื่อเนั้น รจนได้ฟังทั้งหกพิ หัวเราะเยาะหยันขันทน
 ที่ เอ็นกระไรช่างไม่อาบ ออกมานั่งตั้งกระทุ้ข่ม เจ้าคาร
 ลีการมใจหาย เมื่อแรกได้ผิวเงาะเยาะชวนวาย ทั้งคึดเป็น
 คัดคายจะคบคิ ประเคียวจะกลับมานับถือ นี่ลืมไปแล้ว
 หรือนะหม่อมพิ เป็นผู้ใหญ่อะไรอย่างนี้ ขำมียากไหว้ให้
 เสียมมือ

เมื่อเนั้น หกนางต่างวาน้อยไปหรือ ปากคอพ้อคึดคิ
 หัดปรือ ขกรือความหลังขันพุดจา อูแม่เอ๋ยหม่อมเมียเจ้า
 รูปทอง จ่องทองไม่น้อยออกลอยหน้า จะรวยรุ่งพลุ่งโพล่ง
 โด่งฟ้า ยิ่งกว่ากรวดลาวแล้วครวนี้ เหตุว่าพระบิดาออกไป

รับ จึงได้กลับมาเถียงเสียงมี ผากไว้ก่อนเถิดเป็นไรมี
ใครดีนานไปได้เห็นกัน

เมื่อนั้น รจนาเถียงทะเลาะเขาะหยัน ข้างแคะไค้
ก่อนว่าสารพัน ผากไว้ก็วันจะเอาไป อย่าอ้ออิงมึงมันกระ
นั้นนะ ไม่ดลละกันดอกจะบอกให้ ผัวพี่รอดตัวเพราะผัว
ใคร เห็นเขาไม่ว่าไรแล้วได้ที่

เมื่อนั้น หกนางร้อนใจตั้งไฟจี จึงว่าเห็นผัวกูชั่วดี
อย่างไรนี้ว่าไปให้จริงจัง อย่าสบประมาทกันกระนั้นเจ้า นี่
เปล่าเปล่าเดือนก่อนใส่ส้นหลัง เร่งว่าออกไปจะได้ฟัง ใคร
อ้าปดขึงไว้มิใช่คน

เมื่อนั้น หกเขยคิดพรันอันอัน กลัวจะเกิดความใหญ่
เห็นไม่พ้น ต่างคนห้ามเมียเสียทันใด วานอย่าว่าวุ่นวาย
อายุเขา อะไรเจ้าไม่อดสูเป็นผู้ใหญ่ ขายหูเสียมั่งข้างเป็นไร
จะทำให้เคืองจิตต์พระบิดา

เมื่อนั้น หกนางต่างคนบ่นบ้า เถียงทะเลาะผัวไปมิ
ได้ซ้ำ มั่นว่าฟังเพราะเหมาะหรือไร เจ้าข้างอดโมโหไม่ได้
คอบ หรือทำผิดคิดมิชอบ เป็นโฉน จะมานั่งเกรงกลัวหวัมมัน
โย แล้วผินหน้าว่าไปแก้รจนา ผัวกูผิดอะไรไม่ว่าออก

พูดหลอกกันเล่นหรือสืหา สดสคร้อนร้อนไม่เจรจา แม้น
ว่าออกมาได้จิตใจกัน

เมื่อนั้น รจนาทวีระเขาเขยเขยหัน จึ่งว่าพี่แน่อย่า
คิดัน ผัวเมียตามกันก่อนเป็นไร เมื่อคราวไปหาเนื่อหาปลา
ผัวหาได้เองหรือใครให้ จะใคร่แจ้งประจักษ์จงซักไซ้ จมูก
หุบอยู่ไหนไม่ถามกัน

เมื่อนั้น หกนางต่างคนหันหัน ผินหน้าว่าผัวของตัว
พลัน ได้ยินมันหรือไม่เจ้าใจเย็น ไหนว่าจมูกเจ้าปักเบ้า
กัด ผิดคิดไปหุมีผู้เห็น ช่างเงิบเสียวเสียวเขาก็น่าเป็น ให้
มันมาว่าเล่นเป็นอย่างไร

เมื่อนั้น หกเขยเงยหน้ามีใครได้ อุบอิบกระซิบคอบ
เมียไป เขาว่าไรก็ช่างมันเถิดนา ทำไมกับหูเหว่งจมูกวัน
ถึงจะด้นเสี้ยนสัณทักของข้า เถียงกันเปล่าเปล่าไม่เข้ายา
บราณว่าอดใจได้เป็นพระ

เมื่อนั้น ท้าวสามลพดลกษัตริย์เกะกะ กูได้ยินแว่วแว่ว
อยู่แล้วละ มันต้องจะชอบกลเจ้ามณฑา จิงซักถามรจนายาใจ
รู้เห็นเป็นอย่างไรให้เร่งว่า เมื่อพ่อไซ้ไปหาเนื่อหาปลา
มันไปขอใครมาจงว่าไป

เมื่อนั้น รจนายมน้อยยมนใหญ่ สรวลพลางทางทูลเป็น
นัย จะว่าไปก็ดูไม่สู้ดี เขาจะล้ออ้ออิงเอิกเกริก เหมือน
หนึ่งเกล้งดำเล็กผิวฟ้ แต่มันน่าอดสูพระภูมิ เดิมที่เที่ยว
หาเนื้อหาปลา ทั้งหกเขยใหญ่ไปกราบกราน งอนง้อขอราน
ผิวขำ เลียของค้องใจจึงได้มา จงทราบบาปาท้าวไท

เมื่อนั้น ท้าวสามลสรวลสันต์ไม่กลั่นได้ ตบมืออ้อ
อิงคะนึงไป นางมณฑาชอบใจหัวร่ออ จึ่งถามพระสังข์
สอบเห็นชอบกล เหตุผลเป็นกระไรโนนหนอ จงแจ้งตาม
จริงจ้อย่างร้อร เล่าไปเกิดพ่อจะขอฟัง

เมื่อนั้น พระสังข์ทูลตามความหลัง หกเขยไปหาข้า
สองครั้ง สันทิงบัวไพร่ก็ได้รู้ เมื่อขอปลาข้าคัดจุมูกไว้
เมื่อขอเนื้อก็ให้ใบหู พระองค์จึงถามทั้งหกดู เท็จจริงย่อม
รู้อยู่เต็มใจ

เมื่อนั้น ท้าวสามลร้องเหวี่ยงหกเขยใหญ่ มานั่งก้มหน้า
อยู่ว่าไร มึงตั้งใจเลียวลตปดกู จมูกแหง้เกล้งว่าปักแบ
กัก ผีโขมดโกรธตัดเอาใบหู กูลงเชอเมื่อแรกก็ไมรู้ ต่อ
ลูกกูบอกเล่าจึงเข้าใจ ไปหาเนื้อหาปลาตามแต่หลัง มึงไป

ขอพระสังข์จริงหรือไม่ อย่าสับปลับรับเสียก็แล้วไป กูจะ
ไว้ชีวาไม่มาตี

เมื่อนั้น หกเขยสุครุทำอุ้อ กระทบกระไอมิใครจะพาที่
มือขยหุดาประหม่าใจ พ่อดากรวกราดควาตศา ยิ่งละล้า
ละลักหลงไหล เพ็ดทูลเลอะเลือนเบือนไป ไม่ได้ความจริง
สักสิ่งอัน

เมื่อนั้น ท้าวสามลเคื่องขุนหุนหัน ผินหน้ามาม่ากับ
เมียพลัน มันจริงสิ้นทั้งนั้นเจ้ามณฑา อ้ายเหล่านี้ดีแต่จะปด
ใบ้ ไม่เป็นโล้เป็นพายขายหน้า จะฆ่าเสียก็สมเพศเวทนา
เอาไว้ให้เป็นข้าพระสังข์ทอง ลูกเขยเรากันดีเลิศแล้ว ตั้ง
ดวงแก้ววิสุทธิผุดผ่อง จะยกบ้านเมืองมอบให้ครอบครอง
ปกป้องไพร่ฟ้าเสนาใน อันข้าศึกซึ่งชนพะนันคลี จะต่อตี
สู้กันหาพรวนไม่ วันนั้นจวนค่ำอำมรชัช หลบนอนเสียให้
เต็มตา ว่าพลางขับเขยทั้งหกคน ไล่หัวไปให้พ้นช่งน้ำหน้า
ชวนพระสังข์กับนางรจนา เข้าที่ไสยาสาสุกใจ

ครั้นรุ่งสุริยาการ้อง ท้าวสามลตรึงตรองไม่หลับไหล
จึงชวนพระสังข์ทองของใบ กับเมียรักร่วมใจและธิดา สี่

กษัตริย์สระสรงทรงเครื่อง รุ่งเรืองระยับจับเวลา แล้วเสด็จ
 ข้าราชการคลาคลา ตรงมาเกยสุวรรณท้นใด

ขึ้นทรงคอกขสารศรี พวงพื้หกลูกสูงใหญ่ พระสังข์
 ทรงมิ่งม้าอาชาไนย สององค์อ้อมทักขึ้นวอทอง เกณฑ์แห่
 เกณฑ์แห่นั่นหนา ชงทวนนำหน้าเป็นแถวถ้อง แซ่
 เสียงแตรสังข์ฆ้องกลอง ออกไปยังท้องสนามคลี

ครั้นถึงจึงชวนพระสังข์ ขึ้นยังพลับพลาหลังคาสี
 พร้อมทั้งหกเขยและบุตร เสน่เฝ้าแห่นั่น

เมื่อนั้น อมรินทร์ปิ่นภพสรวงสวรรค์ ทอดพระเนตร
 เห็นท้าวสามลนั้น พาลูกเขยขวัญออกมา จึงตรัสบอกเทวัญ
 จันทร ทนสมดังปรารถนา จำจะให้อายเฒ่าพ่อตา เห็น
 ฤทธาพระสังข์ครั้งนั้น ว่าแล้วแต่งองค์ทรงเครื่อง รุ่งเรือง
 จารัศมี ทรงเทพอาชาพาชี กรกุมกันคลีแกว่งไกว เทพ
 บุตรครุฑาคนธรรพ แห่แห่นั่นบอสงไชย คลายคลี
 พลสกลไกร ตรงไปยังท้องสนามคลี

ครั้นถึงจึงหยุดโยธา อยู่ตรงพลับพลาหลังคาสี แล้ว
 ร้องเตือนไปพลันทันที ว่าเหวญมีท้าวสามล จะให้ใคร

ไหนเล่ามาต่อสู้ หรือสู้ตัวสันกิดขัดสน จะได้รบเวียงชัย
เอาไพร่พล เมียมักคนจงบอกมา

เมื่อนั้น ท้าวสามลได้ฟังยังประหม่า ให้นึกพรันหวน
หวาดวิญญูณ์ ด้วยว่าหกเขยนั้นเคยแพ้ จึงถามพระสังข์หนึ่ง
ซักไซ้ เห็นว่าจะสู้ได้เป็นแน่ ค่อยคลายหายอุทธัจจกัธ
ลูกขนิ้นขนิ้มแต่แลไป เห็นไพร่ขมำบ้องหน้าด แล้วร้อง
ว่ามาสู้กันใหม่ ลูกเขยน้อยเรานี้สุดใจ ไม่เหมือนอ้าย
เขยเคอะเซอะชะ การคลุ้มฝมอดลือเลศ ฟาฬเกิดท่านแพ้แน่
แล้วหนะ วันนี้ไม่มีลายหมายชนะนะ อย่าเขะเขี่ยเลอะ
ไม่ย่อท้อ ว่าพลางทางปลอบลูกเขย ลูกเอ๋ยอย่าให้อายขาย
หน้าพ่อ คอยระวังตั้งใจตั้งคอ แข็งข้อต่อสู้คู่สั๊กที่ แล้ว
บนบานสารกล่าวเจ้านาย จะถวายหัวหมากับบายศรี มาตร
แม่นมีชัยชนะกลี จะให้มีโอเหนาสักเก้าวัน เล่นการ
มโหรีสพครบสิ่ง จะเวียนเทียนทำมิ่งสังขวัณ นวลนางมณฑา
มารดานั้น ชวนกันอวยชัยให้ลูกรัก

เมื่อนั้น พระสังข์สรวีวงศ์ทรงศักดิ์ รับพรพ่อตาสาม
ภักดี เหลือขลุ่ยเมื่อยรักแล้วขมิพราย จึงบังคมลาบิดรงค์ มา
ทรงอาษาเนติดาย กรกุมกันคลีกีรติกราย ซักมาเรื่องร้ายรำ

มา ชายหญิงแซ่ซ้องร้องชม งามสมยศศักดิ์นักหนา งาม
ทั้งท่วงท่าอาชา ดังพระยาสี่หราชอาของ

เมื่อนั้น โกสีย์มีศักดิ์สูงส่ง ชื่นชมสมคิดตั้งจิตตั้ง
พลางทรงสินธพกระทับโกลน สะบัดอย่างวางใหญ่ไว้ว่อง ม้า
คันนรร้องล่ำพองโพน ชักบังเหียนหันหักผกแผ่นโจน พลาญ
โยนลูกกลัดไป

เมื่อนั้น พระสังข์คอยขยับรับไว้ได้ เตะกลัดดีตอบ
ไปทันใด สหัสสนัยน์กลอกกลับรับรอง ต่างแกว่งคันกลัด
เป็นที่ท่า ขันม้ามีฝีเท้าเคล้าคล่อง เวียนวนวกวิ่งชิงกลอง
เปลี่ยนทำนองเข้าออกหลอกล้อ

เมื่อนั้น ท้าวสามลร้องรับให้ดีพอ คบมืออ้อเออ
ชะเง้อคอ เห็นลูกเขยเป็นต่อหัวร่อคัก ลูกขึ้นโศดเต็น
เข้มนมุ้ง พลัดผลลงมาจากาแทบหัก มินเมื่อยเหนือบอบ
หอบฮัก ฟิงพะนักรั้งโยกตะโพกพลើย ฉวยคนโทถมยามา
ดื่มนี้ หกคว่ำสำคัญแล้ววันเสีย หยิบบุหรืจุดไฟไหม้ลาม
เลีย วัตถุขมุกเมยไม่รู้ตัว สาละวอดังดังกำลังวุ่น แม่คุณ

ขอโทษอย่าโกรธหัว ฟักพานแก่ชราหุดามัว ไม่เห็นตัวว่า
ใครข้างไหนเลย ว่าพลางทางเรียกเอาแว่นดา ใส่จุมุก
แหงนหน้าดูลูกเขย ลูกขึ้นมองร้องเออชะเง้อเงย ขยอเอ๋ย
อย่าปรารมภ์เป็นรองเรา แล้วผินมาคำหกเขยใหญ่ เออ
อะไรกินข้าวสุกเสียเปล่าเปล่า สำคัญคิดว่าดีอ้ายขี้เก๋ ออก
ดึกแล้วแพ้เขาประเดี๋ยวใจ คุณเกิดขึ้นแน่ลูกเขยกู มาช่วยกู้เก๋
หน้าพ่อตาได้ ไม่เหมือนมึงโง่งมก้มอยู่ไซ้ ขัดใจจะใคร่ถอง
สักสองตึง นางเมียเล่าปากคอกก็พอสม เจ้ากรรมสันต์ที่ไม่มีถึง
พระกริ้วโกรธคำอึง ผัวมึงอภัยอ้ายขี้แพ้ แล้วเรียก
รจนาเข้ามาใน พ่อฉันไม่เห็นหน้าเป็นคนแก่ ตาเจ้าสาวอยู่ช่วย
ดูแล ข้างไหนแน่สามีจชตัว เลี้ยงคนมึงอ้องร้องเออ นาง
มณฑาชะเง้อง้ำผัว แพ้ลูกเขยข้าแล้วอย่ากลัว ครอง
รอดตัวไม่เสียเมือง

เมื่อนั้น อมรินทร์ปิ่นฟ้าพุ่มเฟื่อง ควบม้ามุ่งหมาย
ชายข้าเลื่อง ชักเข็ญอย่างท่าสง่างาม ทรงเลียงลูกคลัดเดาะ
พระอินทร์เหาะขึ้นจากท้องสนาม พระสังข์ไม่พริ่นครันคร้าม
เหาะตามติดพันกระชั้นชิด

บัดนั้น ประชาชนคนศุภกนิษฐ เห็นเหาะทั้งสองข้าง
ต่างมีฤทธิ์ ให้จิตพิศวงงงวย บ้างแหงนหน้าอ้าปากตะลึง
ตะไล แลดูภูวนายเอาใจช่วย เบียดเสียดเยียดยัดตั้งดูมวย
แซ่ซ้องร้องอำนวยอวยชัย พวกชาววังนั่งเลิกล้มดู อึ้งคะนึ่ง
หนวกหูหุ้มไม่ไหว บ้างโกรธเพื่อนพ้องตัดด้วยจิตใจ ที่ทาง
อะไรของตัว ท้าวสามลมองร้องควาต อ้อบาทว์เหล่านี้มิใช่
ชั่ว ได้จะดูอะไรแล้วไม่กลัว เคยตัวดีเสียให้แทบตาย
ท้าวนางตกลใจเข้าไปห้าม อะไรรูปร่างงามไม่กลัวหยาบ แม่
เจ้าเกิดแม่คุณอย่าว่านวย หลังจะลายเปล่าเปล่าไม่เข้าการ
พวกผู้หญิงชั้นล่างข้างพลับพลา เบียดกันรันเข้ามาลงหน้า
ฉาน จำโชนไล่ตีหนีลงลาน สับสนอลหม่านมีไป

เมื่อนั้น พระอินทร์แก่งอ่อนหย่อนมือให้ ชักม้าที่นั่ง
ร้องรอไว้ แล้วแก่งว่าไปด้วยวาจา ลูกเขยท้าวสามลคน
นี้มือคิกลีตนักหนา ต่อสู้เคียวขับไม่อัปรา หาไม่พ่อตาจะ
ต้องรีบ ควรที่จะครองเมืองเลื่องลือยศ ปรากฏทั่วทิศทั้งสิบ
ว่าแล้วเหาะคล้อยลอยลับ กลับไปยังทิพย์พิมานชัย

เมื่อนั้น พระสังข์ผู้มีอชฌาสัย ครั้นท้าวโกสีย์หนีไป
ก็ขับมโนมัยลงมา

เมื่อนั้น ท้าวสามลนลานลงไปหา จูกรต้อนรับขึ้น
 พลับพลา แม่ยายพ่อตาเข้าชมเชย ปราศรัยสวามสวดกอด
 จวบ โลมลูบหลังไหล่ลูกเขย ช่างเคล้าคล่องว่องไวกระไรเลย
 ทรงสง่างามเยี่ยงยามครั้น พ่อเฒ่าครั้งยังไม่ชรา อันคัลล
 ชมนานขยัน เมื่อครั้งบ้านเมืองคืดพะนั้น ก็ออกซื้อล่อกันว่า
 ตัวดี ที่หนที่ไล่กไวว่อง จะเป็นรองเจ้าราวห้าเอาสี่ แต่
 ล้มละเอะที่เคี้ยวแล้วเคี้ยวนี้ ไพรีล่องรู้งตุเบา ถ้าลูกแก้ว
 แววดามิมาโปรด หมดสิ้นทั้งโคตรเป็นข้าเขา เทวดาให้คุณ
 บุญของเรา จริยหรือไม่เล่าเจ้ามณฑา จะต้องรีบนิบหาอยู่
 รอมร่อ รอดตัวก็เพราะพ่อของข้า พลังกอดจูบลูบได้ไปมา
 ผัวเมียปู่ผัวลงค่านับ เจ้าเหน็ดเหนื่อยนักหนาหน้าตาแห้ง
 ประมกกลมแล้งมันจะจับ ท้าวพ่อตาครัสสังกับ ขกสำหรับ
 มาสู่ลูกกุน แม่ยายละลาบแบ้งมาทาให้ น้ำดอกไม้หอมฟุ้ง
 จรุงกลิ่น หีบถาดน้ำชาออกมาริน เข้ากินให้สบายหายหิวมา
 พนังงานจัดสำหรับค้ำกั้ง ขกโตะเข้าไปตั้งลงตรงหน้า
 พระสังข์นั่งกินกับพ่อตา นางเมียมาหมอบพับบัตแมลงวัน
 ครั้นพ่อตาลูกเขยเสวยแล้ว ท้าวสามลพองแผ้วเกษม
 สันต์ ลงจากที่ประทับพลับพลาพด้น พวกกันเข้ายังวังใน

ขึ้นบนพระโรงกลัไม่ทันนั่ง ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่ ลูกเขย
 กู้ดลมีชัย จะเสกให้ครองกรุงในพรุ่งนี้ จงช่วยกันเร่งรัด
 จัดแจง ตกแต่งตั้งการภิเษกศรี แห่แห่นให้สนุกกว่าทุกที
 แล้วจะมีโอเหนาสักแก้ววัน ไปปรึกษาครุฑครม้นก่อนเหว
 ไครเคยรำดีที่ขยัน โอเหนาเรื่องมิสาอนุากรรม จะประชัน
 ดาหลังเมื่อครั้งคราวญ ทั้งหุ่นโชนโรงใหญ่จัวผู้หญิง ทุกสิ่ง
 จงให้มีถั่วถั่ว กำขบกันทำงานการจวน สั่งเสร็จเสด็จด่วน
 เข้าข้างใน

บัดนั้น เสนาธิบดีผู้ใหญ่ มาสั่งเวรเกณฑ์กันทันใด
 นายไพร่เร่งระดมสมทบ บ้างแต่งที่ปราสาทราชฐาน บ้าง
 ปลุกโรงงานมโหรีสพ กระบวนแห่เตรสังข์ครันครบ ตาม
 ขนบธรรมเนียมเคยมีไว้

เมื่อนั้น ท้าวสามลไม่อยู่สุขลุกว้างใจ เทียวตรวจงาน
 การข้างหน้าข้างใน มิได้หยุดยั้งนั่งลงเลย บัดเดียวไปให้
 เมียแต่งธิดา บัดเดียวมาจัดแจงแต่งลูกเขย ครั้นเสร็จนำ
 หน้าพาไปเกย ร้องห้ามเฮ้ยอย่าขวางทางลูกกู ให้สองทรง
 สี่วักขานนุมาศ อำมาตย์เดินเคียงเป็นคู่คู่ เคลื่อนกระบวน
 หน้าหลังพร่งพรุ เลี้ยวออกนอกประตูแห่ไป อภิรมชุมสาย

พราหมณ์รณ เสี่ยงประโคมสนั่นหวั่นไหว ท้าวสามลกับเมีย
มาข้างใน ตรงไปมนเทียรที่พิธี

ถึงพร้อมแล้วพากันมานั่ง บนบัลลังก์นั่งเคียงเคียง
บายศรี พร้อมพระวงศาเสนี ครั้นได้ฤกษ์ดีให้ลั่นฆ้อง
บัดนั้น ปุโรหิตผู้เฒ่าทั้งสอง จึงจุดเทียนติดกับแว่น
ทอง ค่อยประคองเคาะระฆังวันท์ เวียนวงส่งไปข้างในรับ
ประโคมขับขานเสียงเสนาะสนั่น มโหรีสพครบส่งสันทันนั้น
ก็เล่นขลุ่ยพร้อมกันทันใด

ครั้นครบเจ็ดรอบตามตำรับ จึงดับเทียนโบกควันให้
เอาจุณเจิมเฉลิมพัศตร์ภูวไนย ท้องค้อรทัยพระธิดา แล้ว
อำนวยการอวยพรศรีสวัสดิ์ สองกษัตริย์จึงเป็นสุขา ทุกข์โศก
โรกภัยอย่าพาธา ให้ชันษายาวยืนหมื่นปี

เมื่อนั้น ท้าวสามลปรีดีเปรมเกษมศรี จึงตรัสแก่เขย
ขวัญทันที สมบัติในบุรีและรพล สารพัดรพื่อให้แก่เจ้าหมด
ทั้งบ้านเมืองเครื่องยศเครื่องคั้น ตัวพ่อก็ขราดามีคมน ขอ
ฟังลูกสองคนไปจาดาย

เมื่อนั้น พระสังข์ขึ้นชมสมหมาย รับสั่งแล้วหมอบ
ขอบกาย กราบถวายบังคมก้มพัศตร์

เมื่อนั้น ท่านท้าวสามลผู้มีศักดิ์ ครั้นเสร็จสมโภชลูก
รัก มอบเวนอาณาจักรกรุงไกร สักขัตวิสัยเสด็จเยี่ยงอย่าง
จากปรางค์ปราสาททองผ่องใส แห่แห่นเป็นขบวนค้อดแอไป
กินข้าววังในมิได้ช้า

อธิบายคำยาก

กลอนบทละคร เป็นคำกลอนชนิดหนึ่ง อย่างเดียวกับกลอน
ดึกว่า หรือบทดอกสร้อย คำร้องหนึ่งมีต้อง
วรรค เช่น “ในตำราองค์พระทรงเดช มงกุฏ
เกศกษัตริย์เป็นใหญ่” เป็นคำหนึ่ง และวรรค
ขึ้นต้นบางทีก็ใช้ต้องคำเท่านั้น เช่น “เมื่อนั้น
พระวิศณุกรรมแก่วรคัล” ก็เป็นคำหนึ่ง เพราะ
เป็นคำขึ้นต้น ผู้ร้องต้องเอื้อนเสียงยาวได้จังหวะ
เท่ากับวรรคหลัง ๆ เหมือนกัน

เมื่อนั้น

ใช้สำหรับขึ้นต้น เมื่อกล่าวถึงตัวละครที่เป็น
นาย เช่น ท้าวสามต นางมณฑา พระดังขและ
พระอินทร์ เป็นต้น ผู้ที่ไม่ใช่ตัวนาย แต่ถ้า
ตอนใดไปทำหน้าที่เป็นตัวสำคัญ ก็ใช้คำขึ้นต้น
ว่า “เมื่อนั้น” ในความตอนนั้น

บัดนั้น

ใช้สำหรับขึ้นต้น เมื่อกล่าวถึงตัวละครที่เป็นผู้
รับใช้ เช่น เสดนา และนางกำนัล เป็นต้น

หน้า ๑ กลี การเล่นแข่งขันอย่างหนึ่ง ผู้เล่นมีมาตุลกกดนม
ด้วยไม้ เรียกว่าคัตถ์ ท้าวสหัสสนัยน์ ท้าวพันดา
คือพระอินทร์ (ในเรื่องพระอินทร์ในตอนท้ายด้วย) ตรี
ดริงศา ชื่อสัตว์รคชนกพระอินทร์อยู่ เรียกว่าขันคาวคังค์
หรือตรีดริงค์ ก็ได้ ทิพย์อาสน์ ที่นั่งนอนทิพย์ของ
พระอินทร์ (ในเรื่องนิทาน ถ้าเกิดเหตุเดือดร้อนในโลก
มนุษย์ ซึ่งพระอินทร์ควรจะลงมาช่วย พระอินทร์มัก
จะมีอาการนั่งนอนไม่สบายเช่นนั้น) ทิพย์เนตร ตาทิพย์
ก็จะดูอะไรก็เห็นได้หมด พหล หนาแน่น ค้อยุทธิ์
สู้รบ หมายถึงคัตถ์แข่งขันกัน พจนารถ คำสั่ง
มาตลี ชื่อเทพดาผู้ทำหน้าที่ของพระอินทร์ นิรมิต
แปลงกาย ไผชนดี ชื่อปราสาทของพระอินทร์

หน้า ๒ สรงสนาน อาบน้ำ อลงการ เครื่องประดับ
เนาวรัตน์ แก้ว ๘ ประการ มักจะเรียกว่า นพรัตน์ คือ
เพชร ทับทิม มรกต มุขราคัม โกเมน นิต
มุกดาหาร เพทาย ไผทุรย์ ชัชวาล รุ่งเรือง
เวชยันต์ อย่างเดียวกับไผชนดี ในที่นี้แปลว่ารถของ
พระอินทร์ ปันมณฑก ปันใหญ่แบบโบราณชนิดหนึ่ง,

บนครกก็เรียก นกสับ ปั้นเล็กแบบโบราณ สิ่งหนา
 บนต้อเตียงอย่างราชสีห์ คือทำเตียงให้ก้นว้า ชาติ ต่
 อึงอล เตียงอีกทีก เบี้ย หอยชนิดหนึ่ง โบราณใช้
 เบี้ยแทนสตางค์ สตางค์ ๓ รวด ๖๔ เบี้ย

หน้า ๓ เฒ่าแก่ หัวหน้าผู้ควบคุมหญิงสาววงศ์ ราชนเรศ
 พระเจ้าแผ่นดิน เค้ามูต คั้นเหตุ สนม สาวใช้
 ของพระเจ้าแผ่นดิน พระเถล, บัญชร หน้าต่าง
 ท้าวไท ท้าวผู้เป็นใหญ่ หมายถึงท้าวสามด ละล้า
 ละล็ก อากาการพูดอย่างพลั้ง ๆ พลาด ๆ เพ็ดทูล พูด
 กับเจ้านาย

หน้า ๔ ภูธร พระเจ้าแผ่นดิน หมายถึงท้าวสามด วิญญาณ์
 ใจ พาน ก่อนข้างจะ มักจะ (ดูหน้า ๓๕ และหน้า
 ๔๒ ด้วย) มาดยา ข้าราชการ กระทั่งไอ ให้
 เตียงไอ แถ้งทำไอซัน (กระทั่ง=ให้เตียง) ขัดเขมร
 นุ่งผ้าโจงกระเบนหยักกร้อยอย่างเขมรเขานุ่ง เบี้ยหวัด
 เงินที่ให้ประจำปี ประจำของ ประจำหน้าที่ในช่องบน
 กำแพงเมือง (ซอง=ที่แคบเฉพาะตัว)

หน้า ๕ ชาวคลัง ผู้รักษาทรัพย์สมบัติของหลวง (คลัง=ที่

เก็บทรัพย์สินสมบัติของหลวง) ชาวแสง ผู้รักษาเครื่อง
อาวุธ (แสง=อาวุธ) ดินหุ ดินปืนไขเป็นระฆอนปืน
มันวาน พระอินทร์ วิสวกรรม ชื่อเทวดาผู้เป็นเสนา
ผู้ใหญ่ของพระอินทร์

หน้า ๖ พระโรงรจนา ห้องที่ขุนนางเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน
กราย เดินเฉียดไป สมประดี ความรู้สึกตัว อภิวัต
ไหว (ฉะเพาะที่นี้ควรอ่าน อบ-พิ-วาด เพื่อให้คล้อง
จองกับคำข้างหน้า) ณรงค์ รบกัน (จาก รณรงค์)

หน้า ๗ ชี ผู้บวชทั่วไป ไม่ฉะเพาะหญิง ราชครู พรหมณ
ผู้เป็นที่ปรึกษาของพระเจ้าแผ่นดิน สาวสรว ผู้หญิง
สาวใช้ของพระเจ้าแผ่นดิน บ้องแบว ไม่ดื่มประกอบ
ผิดรูปธรรมดา (สำหรับหน้าดา) แมวกราว แมวคัว
โต ๆ ออเขย ออ เป็นคำใช้นำหน้าชื่ออย่างคำว่า
นาย หรือ อ้าย

หน้า ๘ เนื้อแท้ ที่แท้ ที่จริง เขยขวัญ ผัวของลูกสาว
ที่รักใคร่มาก ห่าอีก เดี่ยวอีก อภัยศ นำชายหน้า

หน้า ๙ ข้ำไท บ่าว บ่าวของคนที่เป็นใหญ่ มโนมัย ม้า
มารศรี ผู้มีสง่า ผู้มีความงาม หมายถึงผู้หญิง

ชุกเอา เขาโดยทันที ชังตาบ ชื่นใจทำ มาตร
 แม้น ถ้าแม้น ถ้าว่า

หน้า ๑๐ วอ คานหามมีหลังคา เป็นรูปเรือนมีม่านกัน ราช
 ฐาน วังของพระเจ้าแผ่นดิน ถนนลาน ตระดัดตะดาน
 อารมณฺ์ ใจ ขันสาคร ชื่นใหญ่มีเชิง คนผู้ใดแต่
 ก่อนใช้ได้น้ำอาบ เสือก้านแย่ง เลือดตายก้านแย่ง
 ค้อมมีลายเหมือนตาข่าย ผ่ายก ผ้าไหมชนิดหนึ่ง
 มีหน้ายกเป็นดวงดดาวย เจียรระบาด ผ้าคาดเอวมีชาย
 ห้อยลงที่หน้าขา

หน้า ๑๑ ก้านัล, ขันที เจ้าหน้าที่ฝ่ายในในวังหลวง ลูกคาม
 ชู คำราม สรรว สวรรค์ วลาหก ม้า, ในทณ
 หมายความว่า พระอินทร์ขี่เมฆรูปม้า ทายาด อย่าง
 ยิ่ง อย่างสำคัญ ลาตเลา ทำทาง ท่วงที่ เขยใหญ่
 ผัวของลูกสาวคนโต

หน้า ๑๒ โกสีย์ พระอินทร์ เฉลยไข ชี้แจง พุดตอบ
 โย อย่างไร ทำไม ร้องโย ร้องว่า “โย” หรือ
 “โอ้ยโย” แสดงว่าดีไม่ไหว ตะละกวาง เหมือน
 กวาง (จึงว่านถวายเหยี่ยวหน้าเหยี่ยวหงส์เหมือนกวางที่
 กำลังวิ่งเมื่อถูกตัวภัย)

หน้า ๑๓ หยัด หยัดเต็มที เห่งอกาฬ เห่งของคน
 ใกล้เคียง (ในทนต์ไ้พูดเป็นคำเปรียบ) พาทิ พุด
 เขตต์ขันท์ เขตต์แดน หมายถึงบ้านเมือง แหก
 กระแซง วังออกนอกทาง

หน้า ๑๔ โพนทะนา กล่าวโทษ หน่วยกัน รูปวาง
 สาแก่ใจ เหมาะแก่ใจ เหล่าห้ามแน พอกหญิง
 ที่เป็นเมียเจ้านาย ท้าวนาง ข้าราชการผู้หญิง หลวง
 แม่ ข้าราชการผู้หญิงชั้นผู้ใหญ่ในพระราชวัง ลาง
 คน บางคน ประมมภ์ คิดวิตก คิดรำพึง ช้อง
 ดั่งเลี้ยงแซ่ อัจฉาสัย ใจ ใจคอ ม้าต้น ม้า
 ดำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ประมก คิดวิตก คิดรำพึง
 ไม่ได้สืบ นับสืบไม่ถูก เหตุใดใด เตอะเทอะ

หน้า ๑๕ ดาลิบ ดาบฉนวนมืด ตรึกไตร คิดครอง ไคร
 ครอบงำ กัลยา นาง ภูวไนย พระเจ้าแผ่นดิน
 หมายถึงท้าวสามด เรื่องอิทธิฤทธิ์ มัถุข้มมาก มี
 อำนาจยิ่งกว่าคนธรรมดา คือเก่งกล้า ผจญ ต่อสู้
 ชื่นมน แซ่มชน เบิกบานใจ

หน้า ๑๖ ทรพล ไม่มีกำลัง เสดทราวม (เป็นคำ คำ)

ให้ทัณฑ์บาตคาดบน ให้ทัณฑ์บน คือยอมรับว่าแพ้
อีกจะให้ปรับ นครเศ เมือง นิเวศน์ วง มนเทียร
เรือนหลวง ถือเชิงชั้น ถ้อยศศักดิ์

หน้า ๑๗ สันมานะสะทะ หมตมานะ คือหมดถัดดี หยัน
เยาะเย้ย บรรจถรณ์ ทั้ง ที่นอน สว่างคินกร หมู
นางฟ้า ในที่นี้ หมายถึง พวกสาวใช้ บทจร แปลว่า
เดินเท้าไป แต่ ที่นี้ หมายถึง ความ เดินทางไปเท่านั้น
บทมัลย์ เท้า ถวายตัวใหม่ ผู้ที่พ่อแม่เพิ่งนำตัว
มาถวายเจ้านายเพื่อเป็นคนรับใช้ ฉะนั้นท่าทางกิริยา
ยังเคอะคะ

หน้า ๑๘ กระทบ กระบุงเล็ก ๆ ปากกวาง ตักยัย ตาย
ทรมวัย หญิงสาว หมายถึงนางรจนา สร้างกันแสง
คตย จาก ร้องไห้ ละห้อยหา คิดถึง ขยากพบ

หน้า ๑๙ อนุเคราะห์ ช่วยเหลือ พันทวิ ตั้งพันเท่า ภูัสดา
ผัว ทำทะไลไหลเลื่อน ทำเช่ช่าไม่เช่เรื่อง
สังขาร ร่างกาย (มอดม้วยสังขาร-ตาย) ยาใจ
ทริก เป็นทชนใจ

หน้า ๒๐ อ่อนหู ให้อ่อนใจ ให้เข็ด ทำเชิง ทำกระบวน
 กระบาย กระบุงเล็ก ๆ พิไรว่า มันท่าต่าง ๆ
 มั่ง บ้าง (ภาษาพูด) ชังชิง เกดยัด วัพัน
 พุดให้ฟังต่าง ๆ สงกา สงสัย แขนยन्दรี อูบาย
 แต่หลัง แต่ก่อนมา เสียดแทง พุดให้เจ็บใจ เห็น
 ถึก คุเป็นของถึกถึกนัก ไม่น่าจะเป็นได้

หน้า ๒๑ ปราณี เ็นด สังสาร

หน้า ๒๒ พ่อเจ้า เป็นคำเรียกเจ้าเงาะ อาสัญ ตาย
 บึงขามิตร ขาคัก กัตรู ชนนี้ แม่ ขันจน ขัดสน
 อร่ามเรือง งาม

หน้า ๒๓ เครื่องชาติร เครื่องละครชาติร กุณฑล คัมพู
 สักวาฬ สร้อยสำหรับสวมเฉียงไหล่ บานพับ เครื่อง
 ประดับที่แขนท่อนบน ภูษามาลา เจ้าหน้าทรรกษา
 เครื่องแต่งตัวของพระเจ้าแผ่นดิน โรงพระแสงใน
 โรงที่เก็บเครื่องอาวุธและของอื่น ๆ ของพระเจ้าแผ่นดิน
 เครื่องต้น เครื่องแต่งตัวของพระเจ้าแผ่นดิน สรร
 เลือก พานแว่นฟ้า พานทช่อนสองชั้น

หน้า ๒๔ ธำมรงค์ แหวน เพริศแพรว งดงาม มัวขวัญ

หม่นหมอง ไม่สู้ใส มีดริกมีถอง มีมากมาย
เสาวนีย์ คำสั่งของนางพระยา ถ้อย ขั้ว เดว

หน้า ๒๕ เลือกคนรู้ บางคนจึงจะรู้จัก (แต่งตัวด้วยเครื่อง
ทรงของพระเจ้าแผ่นดิน) อภิเษก ตั้งโดยทำพิธี
ตั้งหน้า คือตั้งเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เกษ ที่ทำไว้สำหรับ
พระเจ้าแผ่นดินบนตงเวดาทรงยานพาหนะ

หน้า ๒๖ นพคุณ ทองคำเนื้อดีที่สุดในที่เรียกกันว่า ทอง
เนื้อเกา คือครึ่งโบราณ ทองหนักบาทหนึ่งเป็นราคา
เงิน ๘ บาท นับว่าเนื้อดีที่สุดในไทย ดีเยี่ยม เทว
บัญชา คำสั่งของเทวดา ในที่นี้หมายถึง คำสั่งของ
พระอินทร์ กำบังกาย หายตัว นิรมิตไม่ให้ใครเห็น
ตัวเว้นแต่เจ้าเงาะ

หน้า ๒๗ เกษมสันต์หรรษา ชื่นชมยินดี หรรษา รื่นเรือง
จินดา ความคิด นางเยาว์ หญิงสาว นววรรณ
ผิวเนื้อ ชมพูนุท ทองคำเนื้อดี สุคนธา เครื่อง
หอม ประทีน เครื่องหอม สนับเพลาเชิงอน
ทางเกวในชาวยวที่ปลายขามี่ขอบงอนชน กระสันทรง

รักดี แหมบคัว หางหงส์ ทางกระเบนที่จับแตะปลดอย
 ชายห้อยลงมา บินเห่เง้ เข้มขั้ต พระนรธา
 ดีแฉวฉว เฟื่อง เครื่องห้อยเป็นระบายนลงไป ทับ-
 ทรวง เครื่องประดับชก ทองกร กำไลมือ แก้ว-
 พุกาม พลอยพะม่า หมายถึงทับทิมอย่างดี กุดัน
 ทองประดับพลอย รุ่งเรือง ส่องแสงแพรวพราว ชำ-
 รงค์เรือนครุฑ แหวนรูปครุฑ กรรเจียกจอน จอนหู
 (กรรเจียก - หู) จำหลัก สลักแกะเป็นลวดลาย
 อุปะ ดอกไม้ที่ร้อยเป็นพู่สำหรับห้อย ภาคิ ความ
 จงรัก สุวรรักษ์ เทวดาผู้คุ้มครอง

หน้า ๒๘ ลอยแก้ว เด็ด เป็นเยี่ยม โฉมตรู ผู้มีรูป
 งาม หมายถึงนางมณฑา กูเมือง ทำให้ไม่ต้ง
 เตี้ยเมือง ม้าเห่บว แผลงชนิดหนึ่งตัวเล็ก ๆ สดคำ
 เป็นคำว่าเจ้าเงาะว่าตัวดำเหมือนม้าเห่บว พระอินทร์
 มาเขี้ยวเขี้ยว หมายความว่าพระอินทร์มาบอกด้วยคน
 เองก็ไม่เชื่อ (ดีกายพระอินทร์เป็นดีเขี้ยว)

หน้า ๒๙ ตะแก๊ แก (เป็นคำพูดฐานคุ้นเคยกัน) เสี่ย

จรด เป็นน้ำ ทับ กระท่อม พริ้มเพรา งามแถมช้อย
ทองคำธรรมชาติ ทองคำแท้ ไม่ใช่ทองชุบ เป็นคอปี่
อยู่ราวสักสามสอง พระตั้งงามล้ำส่วน ท้าวสามด
งามสองส่วน (เป็นคอปี่ - ได้เปรียบ)

หน้า ๓๐ ภิปราย พุด (ใช้เต็ม ๆ ว่าอภิปราย) นามกร
ธิด วงศ์วานว่ณเครือเนื้อหน่อ พงศ์เผ่าเหล่ากอ
คำซ้ำกัน ๔-๕ คำนี้หมายความว่าเช็ดสายทองนั้น ผู้ดี
สันดาน ก็อดันดานผู้ดี หมายถึงดีบเช็ดสายมาจากผู้
ดีนั่นเอง ตอบ

หน้า ๓๑ อาชาไนย น้ำ ปริดีเปรม ปลื้มใจด้วยความรัก
พานหน้า สายรัดหน้าม้าอยู่ได้กุกๆ ฉาน ช่างหน้า
พระเจ้าแผ่นดิน หน้าท่ง ขนานหน้า เรียงหน้ากัน
สีกะเลียว มาท่มต้นหัดดาเป็นทางตลอดทางคิ้วดีเขี้ยว
หม่น

หน้า ๓๒ ทรงสวัสดิวิเศษ เป็นคำยกย่องพระดังข้; ทรงดัดดี
ว่ามีความสะดวกสบาย วิเศษ ว่ามีดีดั่งมองได้ วาง
ข่มข่ม; กว้างขนข้างต้น หมายความว่ากว้างข่มข่ม
ขนข้าง นิรมล ไม่มีมดทิน หมายความว่างาม จรดล

ไป นั่นนั่น อึกทึก

หน้า ๓๓ ภูบาล พระเจ้าแผ่นดิน หมายถึงทั่วสามด ขึ้น
หน้าตา มีชื่อเลี้ยงดี ดังว่า เตือดดาล โกรธมาก
ทะยานจิตดี ใจของนง่าน วินยา ไม่อยากให้เขา
ได้ดี วันขึ้นมา ดินขึ้น ผ่านมา ของไข งาม
ผ่องใส พนาสนธิ์ แฉวบ้า ได้หล้า แผ่นดิน
โดก รมย์ ยินดี ในถิ่นหมายความว่า รักใคร่
สมสอญ อยู่ร่วมกันสองคน

หน้า ๓๔ สะเทิน อาห กระจาดก เร่งว่า เบิกบานใจ
ดบายใจ ทองสิบสองหนัก ทองที่มีค่าเป็นสิบสองเท่า
ของเงิน (ตามปกติถือว่าทองเนื้อเก้า หรือ เก้าหนัก
เป็นเยี่ยม ในถิ่นเป็นคำประสม) ปังชา ทำท่าทาง
ซังซัง หัดปรีอ ผักหัด กรวดลาว ดอกไม้ไพรีนิก
หนึ่ง คิดทางยาว เมื่อจุดแล้วพุ่งโค้งขึ้นไปบนท้องฟ้า
ลาวมักทำดอกใหญ่ เรียกว่าบั้งไฟ

หน้า ๓๕ มี ชื่อตั้ง อึกทึก สบประมาท คุณมัน นี่
เปล่าเปล่าเตือนค้อนไล่สันหลัง อยู่ดี ๆ ก็หาความ
เหมือนเตือนให้เขาค้อนทุบสันหลัง อ่าปลั่ง บัดบัง

(คำพราง) อื่นอื่น คิดไม่ออก ขายหู ทำเป็น
ไม่ได้ยิน

หน้า ๓๖ ประจักษ์ แน่ชัด ชัดเจน ต่อจะชอบกล ก่อน
ข้างจะประหลาด

หน้า ๓๗ ทูลเป็นนัย บอกพอเป็นเค้าเรื่อง พดเป็นเงาหัก

หน้า ๓๘ สับปลับ พดกลับกลอก ไม่เป็นโล่เป็นพาย
ไม่แน่นอน ไม่จริงจัง

หน้า ๓๙ พ่วงพี ช้วนดำ อรทัย นาง เทวัญจันทร์
เทวดา (จันทร์ เป็นคำเสริมบท ไม่มีความหมาย)
กนกรรพ เทวดาจำพวกหนึ่ง กล่าวกันว่าเป็นผู้ชำนาญ
การดนตรี อสงไขย นับไม่ถ้วน กลายคลึงพล
สกลไกร ยกพลไป เดินระบวนไป

หน้า ๔๐ อุทธรจ ความฟุ้งซ่าน ความประหม่า ไม่มีลาย
หมายชนะ ไม่มีความทางว่าท่านจะหมายชนะ บนบาน
สารกล่าวเจ้านาย บนเจ้า (ผู้ คำอื่น ๆ เสริมบท
ให้คล้องจองกัน) บายศรี ขาวขวัญ (สำหรับบวงสรวง
และทำขวัญต่าง ๆ) จะให้มีอิเหนา จะให้เด่นละคร
เรื่องอิเหนา เวียนเทียน ก็นั่งล้อมกัน จุดเทียน

จนจบ ๓ หนแล้วโบกค้อนไปยังเจ้าของขวัญ แล้วส่ง
 ค้อนๆ กันไปทางซ้ายมือ ที่เรียกว่าเวียนขวา สุริยวงศ์
 วงศ์พระอาทิตย์ ไซ้เป็นค้ายกของเจ้านาย สามภักดี
 ความจงรัก กรัดกราย เหย่งกรายอย่างสง่า

หน้า ๔๑ คังจิตคังจิง คังใจคังการ สิ้นรพ ม้า ไกลน
 เหล็กห่วงห้อยอยู่ข้าง ๆ สำหรับสอดเท้าเมื่อขี่ม้า สะบัด
 ย่าง วิ่งเหาะๆ วางใหญ่ วิ่งห้อย ลำพอง ครนอง
 ชิงคลอง แย่งทางที่จะได้เปรียบ ถมยา มัดวดตาย
 ทำด้วยยาสดำ สอดทบเงิน หรือ ทอง ให้เป็น ดาย ต่าง ๆ
 สาละวน หมกมุ่นอยู่ กังวอดอยู่

หน้า ๔๒ ขเค้า ขชา ปั้นฟ้า ผู้เป็นใหญ่ในเมืองฟ้า พุ่ง
 เฟื่อง รุ่งเรือง ชาย คือ ชายคา

หน้า ๔๓ อักนิษฐ์ ไม่น้อย คือมาก จำโชน หมิงในวัง ทำ
 หน้าที่คล้ายตำรวจ เรียกว่าโชน; จำโชนคือนายโชน
 ไม่อโกรา ไม่แพ้ว (คำอุทานว่า ปราย) ต้องรีบ ถูกริบ

หน้า ๔๔ จำเอย ผิงผาย รอมร้อ ไม่ช้า จรุง จุงใจ
 (จุงกดิน - กดินหอมขวนใจ)

หน้า ๔๕ พระโรงคัล ห้อง สำหรับเจ้าแผ่นดิน
 (คัล = แผ่นดิน) เสก ทำพิธีรดน้ำแต่งตั้งเป็นพระเจ้า
 แผ่นดิน ขยัน แข็งแรง เก่ง อีเหนาเรื่องมิตา
 อุณากรรณ จะประชันดาหลังเมื่อครั้งคราว มิตา
 อุณากรรณ เป็นชื่อบทละครเรื่องอีเหนาเด็ก (อย่างใน
 แบบเรียน) เพราะ อีเหนา เคย แปลง เป็นโจร ชื่อว่า
 “มิดาระบันหยี่” และบุษบาเคยแปลงเป็นชายชื่อว่า
 “อุณากรรณ” เคยคิดเรียกย่อ ๆ ว่า “อีเหนามิดา
 อุณากรรณ” ดาหลัง เป็นชื่อบทละครเรื่องอีเหนาใหญ่
 เรียกกันว่า อีเหนาดาหลัง ซึ่งเป็น อีก เรื่อง หนึ่ง
 สี่วิกา ฉอ ขานูมาศ คือขานูมาศ คานหามใหญ่
 มีบัลลังก์ สำหรับพระเจ้าแผ่นดินประทับ อภิรมชุมสาย
 ร่มเด็ก ๆ รูปคล้ายกอด มีฟู่ใหม่ติดเป็นระบายที่ขอบ
 โดยรอบ เป็นเครื่องประดับเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดิน

หน้า ๔๖ ปุโรหิต พราหมณ์ แว่น เครื่องติดเตียนสำหรับ
 พิธีเวียนเทียน รูปคล้ายด้ามทพี่ แต่แบนตลอดด้าม
 ยาวประมาณ ๓๐ นิ้ว อภิวันท์ ไหว้ (ในที่นี้ควรอ่าน
 อบ-พิ-วัน) คำรับ แบบแผน จุณ ผงเครื่องหอม

หมายถึงกระแจะ ชันษา อายุ (โดยมากใช้สำหรับ
เจ้านาย) ขอบ หมอบตง ฟุบตง

หน้า ๔๑ สมโภช งานฉลอง เวณ มอบให้ ขนัค
เป็นแถว

เรื่องพระอินทร์

- พระอินทร์ (หน้า ๒) “อินทร” แปลว่าเจ้าใหญ่. พระ
อมรินทร์ (หน้า ๑) อินทร์เป็นเจ้าใหญ่ของพวกเทวดาในเมือง
พระอินทร์มา ฟ้า เรียกให้เต็มชื่อว่า “อมรินทร์”
เขี้ยว ๆ (หน้า ๒๘) แปลว่าเจ้าใหญ่ของพวกเทวดา ร่างกาย
บันพ้า (หน้า ๔๒) ดั้เขี้ยว เป็นบันพ้า คือเป็นใหญ่ในเมือง
ตรัยตริงศา (หน้า ๑) ฟ้าชนตรัยตริงศา (ชนดาวดั่งส์)
โกสีย์ (หน้า ๑๒) ก่อนเป็นพระอินทร์ เคยเป็นลูกท้าวฤค
เขาจึงเรียกพระอินทร์ว่าท้าว “โกสีย์,”
ทั้งเป็นญาติเชื้อเพื่อแก่คนใด ๆ ที่ทั่วไป เขา
จึงเรียกว่าท้าว “มัทวาน” แปลว่า ผู้มี
กรุณาเผื่อแผ่ ครั้นเป็นพระอินทร์แล้ว

อธิบายคำยาก

๖๕

ยัง บำเพ็ญ คนให้เป็น ประโยชน์ แก่ผู้อื่น
คอยช่วยเหลือโลกเราเสมอ

สหัตถ์สนั่น (หน้า ๑)

ชาญจันทรเรื่องต่างๆ ได้รวดเร็วตรงรัชชกิจ

พันเรื่อง เขาจึงเรียกว่าท้าว “สหัตถ์สนั่น”

แปลว่าท้าวพันตา หมายความว่าเท่ากับ

มีตาตั้งพันดวง เพราะเห็นอะไรๆ ได้ดี

กว่าคนธังตารวมตา

เมืองขางเป็นเมืองทิพย์ ดั่งอะไรๆ

ของเทวดาก็เป็นทิพย์ทงนั้น เช่นนันทา

ทิพย์เนตร (หน้า ๑)

พระอินทร์ เรียกว่าทิพย์เนตร แปลว่า

ตาทิพย์ แท่นที่นั่งของพระอินทร์ เรียกว่า

ทิพย์อาสน์ (หน้า ๑)

ทิพย์อาสน์ แปลว่าแท่นทิพย์ เป็นแท่น

อันงามอย่างดั่งดี พอนั่งก็สบายลงไป

ครึ่งตัว ถ้าเกิดเหตุอะไรขึ้นในโลกเรา

กระด้างดั่งศิลา (หน้า ๑)

แท่นหนักแข็งกรวดอย่างแท่นหิน เพื่อ

ให้พระอินทร์รู้สึก พระอินทร์นอนอยู่ใน

ไพชยนต์ (หน้า ๑)

ปราสาททิพย์ (เรือน) เรียกว่าไพชยนต์

จะไปไหนมาไหน มีรถทิพย์สำหรับขับ

เวชยันต์ (หน้า ๒) เรียกว่าเวชยันต์ คำว่าไพชยนต์ หรือ
เวชยันต์ เป็นคำเดียวกัน ปราสาทกัมภีร
มดล (หน้า ๑) เณรผู้มีชื่อพ้องกัน พระมาศเป็นเจ้า
ประจักษ์เวชยันต์

เมื่อยกทัพไปเมืองสามด มีเทวดา
วิศกรรม (หน้า ๕) ผู้ใหญ่ในชุดนั้นไปด้วยผู้หนึ่งชื่อวิศกรรม
เป็นนายช่าง คงทำการช่างด้านม เช่น
คงคายด้อมเมือง และปลูกพลับพลาที่
พระอินทร์พักอยู่ แต่ในเรื่องตอนนั้น
หน้าทศเคศเป็นเดชาการ แล้วเคยเป็นทศ
ถอหงส์ดอเปียงท้าวสามด ส่วนพระอินทร์

เวลาหก (หน้า ๑๑) เวลาศกคชมาเวลาหก คำว่า เวลา
แปลว่า เมฆ จะหมายความว่าพระอินทร์
ขเมษฐรปมา หรือขมาขเมฆ ก็ได้ ที่

เทพอาชา (หน้า ๓๕) เรียกว่าเทพอาชา แปลว่าม้าเทวดา.

น. 102

ไทย

ประเทศของเรา
ขอให้ไทยมาอยู่ภายใต้

